
Střet dodržování opatření v AE (dle nařízení vlády 242/2004) se zájmy ochrany přírody a bariéry vstupu do příznivých opatření na ochranu přírody

Výsledky dotazníkové studie

Zpracovatel:

DAPHNE ČR – Institut aplikované ekologie

Martin Střelec, Martina Filipová, Libuše Desetová, Jan Hájek

**Střet dodržování opatření v AE (dle nařízení vlády 242/2004)
se zájmy ochrany přírody
a bariéry vstupu do příznivých opatření na ochranu přírody**

Výsledky dotazníkové studie

2. doplněné vydání, únor 2005

DAPHNE ČR – Institut aplikované ekologie

Husova 45 / 622

370 05 České Budějovice

daphne@daphne.cz, <http://www.daphne.cz>

autoři textu: Martin Střelec, Martina Filipová, Libuše Desetová, Jan Hájek

Obsah

Účel studie.....	5
Metodika průzkumu.....	5
Struktura studie.....	6
Používané zkratky.....	7
Informační podklady.....	8
Obecné problémové okruhy.....	9
Celkové nastavení systému AE.....	9
Příprava titulů.....	11
Proces vstupu a schvalování pozemků.....	12
Kontrola plnění požadavků.....	13
Vztah AE a PPK.....	14
Informovanost.....	16
Komunikace mezi pracovníky ochrany přírody a zemědělci.....	19
Motivace zemědělců.....	21
Finance a náročnost hospodaření.....	22
Problematika jednotlivých titulů.....	25
Ekologické zemědělství.....	25
Ošetřování travních porostů.....	25
Celofaremnost.....	25
Vyčleňování cenných ploch.....	26
Vyčleňování rozptýlené zeleně.....	27
Pozemky a hranice zón.....	27
Rozdělení na louky a pastviny.....	28
Intenzita chovu pasených zvířat (VDJ).....	28
Kosení nedopasků.....	29
Evidence pastvy.....	30
Hnojení.....	30
Termín seče do 15.7.....	31
Dvojití sečení luk.....	32
Posun termínu seče po 15.7.....	33
Seč ve formě pásů.....	33
Způsob seče.....	33
Využití biomasy.....	34
Zatravňování orné půdy.....	35
Tvorba travnatých pásů na svažitéch půdách.....	35
Pěstování meziplodin.....	35
Trvale podmáčené a rašelinné louky.....	36
Ptačí lokality na travních porostech vymezené jako lokalita chřástala polního.....	38
Ptačí lokality na travních porostech vymezené jako lokalita bahňáků.....	38
Biopásy.....	39
Shrnutí a doporučení.....	40
Bariéry vstupu.....	40
Návrhy změn.....	41
Úprava současných podmínek.....	41
Pružnost a přizpůsobivost systému.....	41
Nové prvky a nové principy.....	42
Pravomoce orgánů ochrany přírody.....	43

Postup příprav a informovanost.....	43
Poděkování.....	44
Rejstřík klíčových pojmů.....	45
Seznam příloh.....	46

Příloha č. 1 – Přehled agroenvironmentálních opatření pro období 2004–2006

Příloha č. 2 – Charakteristiky navštívených zemědělských subjektů

Příloha č. 3 – Dotazník pro pracovníky správ CHKO a NP

Příloha č. 4 – Dotazník pro vstoupivší zemědělce

Příloha č. 5 – Dotazník pro nevstoupivší zemědělce

Příloha č. 6 – Tabulky hodnocení problémů z pohledu ochrany přírody

Účel studie

Cílem tohoto průzkumu bylo zjistit, v jakých případech dochází ke střetům podmínek jednotlivých agroenvironmentálních titulů (AE) se zájmy ochrany přírody a zároveň v čem spočívají bariéry, které zemědělcům brání ve vstupu do ochrannářsky příznivých opatření.

Studie pokrývá čtyři okresy (Louny, Prachatice, Trutnov a Uherské Hradiště), ve kterých jsme zjišťovali zkušenosti jak zemědělců, tak pracovníků ochrany přírody. Zajímalo nás, jak jednotlivé tituly i systém jako celek fungují v praxi: co se osvědčilo, kde vznikají problémy a co a jakým způsobem do budoucna změnit.

Výsledky studie budou sloužit jako podklad pro návrh AE titulů na další programovací období 2007–2012. Napomohou tak k tomu, aby agroenvironmentální programy co nejvíce přispívaly k udržení šetrného hospodaření v krajině a současně zohledňovaly potřeby zemědělců.

Studii zadalo Ministerstvo životního prostředí ČR.

Metodika průzkumu

V první fázi příprav byly od pracovníků SOP, správ CHKO a NP, AOPK, MŽP a některých zemědělců shromážděny náměty na již existující či předpokládané problémy, jejichž závažnost je třeba v rámci studie ověřit. Zároveň byly vymezeny zájmové okruhy jako informovanost, finanční aspekty a další, které měla studie taktéž hodnotit.

Pro sběr názorů a zkušeností dotazovaných osob byla zvolena technika individuálního semistrukturovaného rozhovoru. Každému byly kladeny předem sestavené a jednotně zformulované otázky, tazatel přitom zapisoval všechny odpovědi dotazované osoby.

Výběr a konstrukce otázek byly konzultovány se sociologem PhDr. Miloslavem Lapkou a Mgr. Josefem Maxou, pracovníky Ústavu ekologie krajiny ČR.

Pro studii byly zvoleny tři okruhy zájmových osob:

1. pracovníci správ CHKO a NP
2. zemědělci, kteří vstoupili do některého z AE titulů
3. zemědělci, kteří do AE nevstoupili, ale mají alespoň základní informace

Pro každou zájmovou skupinu byl vytvořen zvláštní dotazník (viz Příloha č. 3-5).

V další fázi byly prostřednictvím Českého statistického úřadu (výpis z Registru ekonomických subjektů) a správ CHKO a NP získány kontakty na zemědělce hospodařící ve vybraných okresech. Podle informací od správ CHKO a NP a zemědělských agentur byli vytipováni zemědělci, kteří požádali či nepožádali o některý z AE titulů. Ti byli telefonicky kontaktováni a poté následoval vlastní průzkum formou osobní návštěvy na farmě. Pro každý okres byly stanoveny tyto minimální počty oslovených zemědělců:

- celkem 6 zemědělských subjektů, z toho alespoň

Metodika průzkumu

- jeden, který nevstoupil do AE
- jeden hospodařící mimo CHKO nebo NP

Skutečné počty oslovených zemědělců ukazuje následující tabulka:

Tab. 1: Počty oslovených zemědělských subjektů

okres	celkem osloveno	mimo AE	mimo ZCHÚ
Louny	9	2	9
Prachatice	10	1 (pouze EZ)	3
Trutnov	8	1	2
Uherské Hradiště	8	1	1

Podrobnosti o jednotlivých subjektech obsahují tabulky v Příloze č. 2.

Informace o dalších zemědělských subjektech a jejich zkušenostech byly získány nepřímo z výpovědí pracovníků ochrany přírody, zemědělských agentur a ostatních zemědělců.

Průzkum probíhal v září a první polovině října 2004.

Struktura studie

- Struktura studie nesleduje pořadí otázek z dotazníků, nýbrž logiku jednotlivých problémových okruhů.
- Podrobné výsledky průzkumu podávají kapitoly Obecné problémové okruhy a Problematika jednotlivých titulů. Nejpodstatnější části těchto kapitol směřující ke konkrétním návrhům shrnuje závěrečná kapitola (Shrnutí a doporučení).
- Většina kapitol podává zvlášť výpovědi pracovníků ochrany přírody a zvlášť odpovědi zemědělců. Pokud se odpovědi mezi jednotlivými okresy výrazně lišily, jsou kapitoly členěny i podle okresů.
- Některé komentáře logicky patří do více problémových okruhů. Za tímto účelem je v textu využíváno odkazů na související kapitoly a sekce.
- Vyhledávání klíčových pojmů usnadňuje rejstřík na konci publikace.
- Výpovědi jednotlivých zemědělských subjektů a pracovníků ochrany přírody jsou citovány pomocí zkratk.

Používané zkratky

Dotazovaní zemědělci byli označeni kódem příslušného okresu:

LN	okres Louny
PT	okres Prachatice
TU	okres Trutnov
UH	okres Uherské Hradiště

a pořadovým číslem, např. LN3. Bližší charakteristiky zemědělských subjektů viz Příloha č. 2.

U sdělení pracovníků ochrany přírody jsou používány zkratky jimi spravovaného území:

CHKO BK	Chráněná krajinná oblast Bílé Karpaty
CHKO ČS	Chráněná krajinná oblast České Středohoří
KRNAP	Krkonošský národní park
NPŠ	Národní park a chráněná krajinná oblast Šumava

Další zkratky:

EZ	Ekologické zemědělství
KEZ	Kontrola ekologického zemědělství
LFA	Méně příznivé oblasti
LPIS	Land Parcel Identification System (systém pro evidenci půdy)
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
MZe	Ministerstvo zemědělství
SAPS	Jednotná platba na plochu
SOP	Správa ochrany přírody
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
TTP	Trvalý travní porost
ZA	Zemědělská agentura - pozemkový úřad MZe ČR (se zkratkou okresu)
ZCHÚ	Zvláště chráněné území

Informační podklady

Horizontální plán rozvoje venkova ČR pro období 2004–2006. (verze schválená Vládou ČR ze dne 17.7.2003) – Praha, MZe, 185 s. [www.mze.cz]

Hradil R., Hofhanzl A., Fišer B., Havlínová E., Doubravská M. (2004) Agroenvironmentální programy České republiky. Programy na ochranu a obnovu životního prostředí v zemědělství. – Praha, MŽP, 24 s.

Informace pro žadatele k agroenvironmentálním opatřením pro rok 2004. (květen 2004) – Praha, SZIF, 49 s.

Nařízení vlády č. 242/2004 Sb. o podmínkách provádění opatření na podporu rozvoje mimoprodukčních funkcí zemědělství spočívajících v ochraně složek životního prostředí (o provádění agroenvironmentálních opatření)

Obecné problémové okruhy

Celkové nastavení systému AE

Louny

Ochrana přírody

Současný princip pevně daných požadavků správě CHKO České Středohoří nevyhovuje, protože neumožňuje zohlednit místní specifika.

Prachatice

Ochrana přírody

Zásadním problémem z pohledu ochrany přírody je neměnnost podmínek během pěti let trvání závazku. Na území NP a CHKO Šumava je prováděno každý rok vyhodnocení stanovených managementů a jejich případná změna na jednotlivých pozemcích dle požadavků ochrany přírody. Doba neměnného způsobu hospodaření nevyhovuje zvláště u citlivějších lokalit jako jsou mokřady, vřesoviště apod. Podle názoru pracovníků správy NPŠ by veškeré termíny měly být stanoveny regionálně anebo individuálně přímo na konkrétní půdní bloky/díly. To by samozřejmě vyžadovalo vyšší nároky na administraci ze strany správy, která by však byla ochotna i schopna toto zajistit.

Pracovníci správy NP a CHKO Šumava dále považují za nezbytné zajištění přístupu k pracovní vrstvě půdních bloků (LPIS) tak, aby mohli zabezpečit návaznost na managementy ochrany přírody pro jednotlivé pozemky a na stanovování výměry pronajímaných pozemků.

Zemědělci

Zemědělci na území NP a CHKO Šumava se se systémem AE opatření poměrně rychle sžili, neboť jsou zvyklí dodržovat často ještě přísnější požadavky správy NPŠ. Daná pravidla berou buď jako věc, o které se nediskutuje (PT9, PT10), anebo sami hledají a nabízejí způsoby, jak účinněji přispět k ochraně přírody (PT4, PT5, PT8). Podle jejich názoru však současné tituly nezohledňují regionální specifika (zejména termíny seče, viz s. 31). Výtky směřovaly také k lokalitám vymezeným jako hnízdiště chřástalů, které neodpovídaly jejich znalostem z terénu. Dále by uvítali doporučení způsobu hospodaření pro konkrétní pozemky respektující jak zájmy ochrany přírody, tak jejich zkušenosti, potřeby a místní stanovištní podmínky.

Trutnov

Ochrana přírody

Princip pevně daných požadavků správě nevyhovuje, je málo flexibilní. Ochrana přírody může velmi málo zasahovat. Specificky v Krkonoších je potřeba více zemědělců a více domácích zvířat, ale nastavení AE je nastaveno přesně opačně.

Obecné problémové okruhy

V obecných podmínkách AE by správa KRNAP uvítala dvě změny:

1. Ochranné pásmo by se mělo být pro účely dotací považováno za součást ZCHÚ, neboť potřeby ochránařů i zemědělců jsou v ZCHÚ i v ochranném pásmu víceméně stejné.
2. V titulech by měl obecně existovat příplatek za obtížnější terén a překážky na pozemcích, ať již kulturního či přírodního původu, jako jsou snosy, zídky, stružky ap. (Náročnost hospodaření z hlediska zemědělců je více rozvedena v kapitole Finance a náročnost.)

Pracovníci správy považují za nešťastné i to, že sami zemědělci mají velmi malou možnost se k věci vyjádřit. Vzhledem ke stavu a rozvoji turistiky v Krkonoších je třeba si uvědomovat, že „je mnohem jednodušší pronajímat pár postelí než se starat o dobytek“. Nevhodné nastavení systému tedy může ohrozit samotný zájem zemědělců hospodařit, zejména když AE představují v KRNAP a okolí jedinou významnější dotaci.

Zemědělci

Na nepružné podmínky si stěžují i zemědělci. Zejména nesouhlasí s nevhodně zvolenými termíny (více na s. 31 v sekci Termín seče do 15.7.) nebo s rozdělením na louky a pastviny (viz s. 28). Někteří kvůli tomu označují systém AE za nespravedlivý, nerespektující specifické horské podmínky (TU1, TU5, TU6, TU8). Podobně jako správa KRNAP požadují stejné podmínky v NP i v ochranném pásmu. Hranice často probíhá napříč jimi obhospodařovaným územím (TU1-TU3), a tak nemohou např. všechny sousedící louky zařadit do nadstavbového titulu Pozdní seč, což je pro ně nevhodné a nepochopitelné.

Uherské Hradiště

Ochrana přírody

Striktně dané požadavky jsou v některých případech na místě – např. počty VDJ a dávky dusíku musí být dle správy CHKO BK jasně stanoveny, jindy se ukazují jako problematické – např. pevné dělení na louky a pastviny a nemožnost je střídat (blíže v sekci Rozdělení na louky a pastviny na s.28). Správa se tak obává znehodnocení pozemků během pětiletého trvání smlouvy v případě jejich zařazení do nevhodného titulu. Pracovnice CHKO si myslí, že z počátku mohly být smlouvy na kratší období (maximálně na 3 roky). Praktické obtíže může pětiletý závazek působit i vzhledem ke krátkodobým nájemním smlouvám.

Velkým nedostatkem platného nařízení jsou chybějící termíny dokončení prací (např. v případě posunu seče vzhledem k nepříznivému počasí). Letos byla možnost odkladu termínu seče do 15.7., ale protože v nařízení č. 242/2004 není určeno do kdy mají být práce hotovy, někteří ještě v polovině září neměli posečeno (ZA UH).

Pracovnice CHKO by stávající nařízení doplnily spíše o nějaké zonální než biotopové opatření. Měla by se podporovat výsadba liniové zeleně, velmi žádoucí by bylo vytvořit na to speciální opatření (např. tvorba biokoridorů), které by mělo být možné kombinovat se ostatními tituly v rámci AE opatření.

Zemědělci

Zemědělcům nejvíce vadí, že se neustále mění podmínky dotací (snižování plateb v I. zóně, změna hodnot VDJ apod.). Některým by se zamlouval osobní přístup - „ušíť“ smlouvu přímo na farmu (UH1, UH4, UH6), jiní jsou spokojeni se současným systémem pevně daných požadavků, protože je pro ně pohodlnější (UH2, UH3, UH5).

Někteří zemědělci (UH2, UH4) poukazují na to, že by se měla zohledňovat regionalita, popř. terénní podmínky – např. „na jižní Moravě je hlubší půda, více ornice, takže za nižších nákladů tam mají vyšší zisky“ (UH4).

Pětileté období se některým zemědělcům zdá příliš dlouhé, lépe by bylo stanovit ho kratší a mít možnost změn během jeho trvání (UH6).

Příprava titulů

Ochrana přírody

Všechny čtyři oslovené správy se shodují, že na přípravu titulů nebyl dostatek času a že zapojení správ i zemědělců do přípravy titulů a stanovení podmínek bylo nedostatečné. Správy si přejí podílet se na vytváření titulů a chtějí se účastnit jednání, ačkoliv jejich časové kapacity jsou omezené. Za minimální variantu považují zapojení do přípravy nadstavbových titulů (CHKO BK, KRNAP). Za dobrý základ pro přípravu je považována pracovní skupina pro zemědělství na MŽP (KRNAP).

Správa KRNAP navrhuje tento postup:

- V sezóně 2005 sbírat v terénu mezi ochranáři a zemědělci problémové body.
- Poté je prodiskutovat, vyhodnotit a zformulovat návrhy pro následující období .

Prosazováním návrhů bude třeba pověřit nějakou schopnou osobu (jmenován ing. Jaroslav Pražan).

Zemědělci

Řadě nedostatků by bylo možné předejít předchozím projednáním návrhů titulů se zemědělci, alespoň prostřednictvím jejich regionálních sdružení (PT5). Přispělo by to mimo jiné i ke zvýšení důvěry v systém AE opatření, zatímco nyní mezi zemědělci převažuje přesvědčení, že podmínky „vymysleli a nadiktovali nějakí inženýři, kteří zřejmě nikdy nebyli v terénu“ (např. LN6, PT3, TU3, TU6).

Ponechat více iniciativy na zemědělci by bylo vhodné zejména v případě výběru pozemků pro specializované tituly jako jsou Ptačí lokality a Mokré louky. Zemědělec by si sám zvolil příhodné pozemky a po odsouhlasení orgánem ochrany přírody by mohl o daný titul požádat. Odpadlo by tak pracné vymezování lokalit, o které se pak nikdo nepřihlásil (PT4, PT5, PT8).

Prakticky každý zemědělec si představuje své zapojení do přípravy formou návrhu pozemků, neboť on sám je zná nejlépe. Konkrétní způsob managementu by pak byl stanoven dohodou mezi zemědělcem a orgánem ochrany přírody.

Proces vstupu a schvalování pozemků

Ochrana přírody

V průběhu vyřizování žádostí pro AE opatření se, vedle časové tísně, objevily komplikace technického rázu. Správy CHKO a NP neměly přístup k digitálním datům z registru půdních bloků LPIS, což jim ztěžovalo potvrzování půdních bloků pro nadstavbové tituly (NPŠ, KRNAP, CHKO BK). Např. v BK měli zemědělci zájem se poradit, z časových důvodů však nebylo možné procházet ke každé smlouvě stoh map. „Těch 14 dnů, které jsme na schvalování měly, jsme fungovaly jen jako sekretářky. Razítkovaly a podepisovaly jsme smlouvy.“ (CHKO BK) Pracovníci NPŠ uvedli, že půdní bloky měly být předjednány podle managementu, který stanovuje NPŠ, a porovnány se zákresy v leteckých snímcích. S předjednáním zemědělci souhlasí, ovšem s možností změn a doplňků z jejich strany (PT5).

Správy CHKO ČS, KRNAP i CHKO BK by uvítaly možnost vyloučit na konkrétním pozemku uplatnění některého titulu ve prospěch jiného (KRNAP např. ve prospěch Trvale podmáčených a rašelinných luk). Správa CHKO BK dodává, že v současné době to lze nepřímo tím, že zemědělci neschválí jeho výběr. Jedním dechem však doplňuje, že by na to bylo nutné mít dostatek času (alespoň měsíc).

Od většiny správ zazněla připomínka, že aby mohly prosazovat potřeby ochrany přírody, měly by mít pravomoc schvalovat všechny tituly na území ZCHÚ.

Měnit nebo zamítnout žádosti správy zpravidla nemusely. Pouze v Bílých Karpatech musel zemědělec hospodařící v první zóně změnit neextenzivní titul na extenzivní, v ostatních případech se přišli zemědělci včas poradit (CHKO ČS). Může se stát, že zemědělci vstupují do méně vhodných titulů popř. si přejí jiný management (CHKO BK). Zemědělec např. přihlásil pozemek jako pastvinu, ale správa chtěla, aby před zahájením pastvy pozemek posekal. Určité pozemky, které chtěl zemědělec kosit dvakrát, by zase bylo vhodnější kosit jen jednou apod., nakonec se však pracovníci správy se zemědělci domluvili (o dvojnásobném kosení pojednává podrobněji sekce Dvojí sečení luk).

Některé zemědělce podle správ od vstupu odrazuje náročná administrativa navíc, kterou by museli kvůli AE řešit (CHKO BK). Jiné odradila nejistota a také příliš dlouhý závazek (5 let), zatímco Pozemkový fond pronajímá půdu jen na 2 roky (CHKO ČS). NPŠ a CHKO BK se shodují, že stále trvá nedostatek osvěty, někteří zemědělci o AE vůbec neví. Počet vstoupivších zemědělců v jednotlivých oblastech úzce souvisí s aktivitou místních nevládních organizací, orgánů ochrany přírody a zemědělských agentur.

Zemědělci

Mnozí zemědělci shledali proces vstupu jednodušším než dřív (TU1-TU8), od ZA obdrželi předvyplněnou žádost, kterou doplnili. Usnadněním také je, že nemusí přikládat všechny smlouvy, ale pouze čestné prohlášení. „Čerpání dotací přes půdní bloky je snadnější než přes parcely, zatím se mohou vyskytnout problémy, ale to se usadí.“ (TU7, TU8). Např. pozemky, jejichž hranice nebyly patrné v leteckém snímku (úzké pásy luk, kde se střídají různí vlastníci), nebylo možné zadat do registru půdních bloků a takové louky teď zůstávají ladem a zarůstají bodláčím (PT3).

Těžkosti s administrativou neměli zemědělci v okrese Louny. Někteří zemědělci z okresu U. Hradiště by naopak přivítali jednodušší administrativu (UH4, UH5, UH6). „Kdybych měl na pozemku chrástala nebo podmáčenku, nevstoupil bych, jen zbytečné papírování a vyměřování“ (TU3). Pro zjednodušení se vyslovili i další (TU5 a TU8). Přijde jim složité vyplňovat pro každý druh dotace (SAPS, LFA, AE) zvláštní žádost. Nejlepší by byla jedna společná, protože stejně obsahují tytéž údaje o pozemcích. Na časté návštěvy notáře a matriky si už někteří zemědělci zvykli (TU1, TU3, TU8), jiní by však uvítali možnost hlásit např. změny stavu dobytka elektronicky nebo poštou (UH4).

Některé formuláře jsou složité, zvláště starší lidé se špatně orientují v kódech titulů a bloků a je pro ně těžké vyplnit vše do správných kolonek, podskupin titulů apod. (TU5). Také si stěžovali, že proces vstupu trval příliš dlouho - „vyplňování map, přihlašování pozemků a třikrát se jelo na úpravy hranic bloků“ (UH1, UH2, PT3). LN7 vlastní mnohokatastrální území, takže bylo náročné zkompletovat pozemky. UH1: „Neznáme přesnou rozlohu, protože nejsou k dispozici půdní bloky v elektronické podobě (LPIS).“ Pro zemědělce by tedy bylo přínosem zpřístupnit centrální evidenci, snadněji by si např. ověřili, zda splňují limit počtu VDJ i po provedených změnách hranic půdních bloků a případném vyčlenění rozptýlení zeleně (TU8). „Podmínky AE byly známy pozdě, v lednu při přípravě rozpočtu jsme nevěděli, na čem jsme...a nevíme to dodnes“ (UH1).

Kontrola plnění požadavků

Ochrana přírody

Správy KRNAP, NPŠ a ČS by uvítaly možnost provádět kontroly samy, nebo se na nich alespoň podílet. Znají dobře místní podmínky a chtějí mít dohled alespoň nad nadstavbovými tituly. Externí kontrolori sice zaručují nezávislost kontrol, ale neznají místní podmínky. KRNAP proto navrhuje provádět kontroly ve dvojicích s jedním externím a jedním místním kontrolorem.

Kontrola pouze 5% pozemků se zdá správám velmi nedostatečná, kapacity na větší rozsah kontrol však nemají. CHKO BK navrhuje najmout na každou sezónu několik kontrolorů a pokusit se na jejich území zkontrolovat až 80% přihlášených ploch.

Zemědělci

Prakticky všichni zemědělci mají z kontrol obavy, neboť jim není známo, co vše a jakým způsobem se bude kontrolovat. Někteří kritizují, že kontroly mají probíhat bez účasti zemědělce, obávají se nepříjemností, zejména díky nemožnosti vysvětlit možná nedorozumění (PT1, TU2, TU5, UH1, UH2). Dle jiných se kontroly zaměří zejména na malé subjekty, které je snadnější kontrolovat, „lépe se kontroluje 5 ha než 500 ha“ (UH4, UH5). Časté jsou také obavy z bazírování na detailech: „Nepopotahovat zemědělce kvůli kousku nedopasku nebo vyrašenému bodláku, když zbylých 500 ha je udržovaných.“ (UH2-UH4).

Subjekt TU7 navrhl podle výsledků kontrol schvalovat dotaci a způsob hospodaření na příští rok.

Obecné problémové okruhy

Sankcí se obávají též zemědělci mající více pronajatých pozemků: „Restituent vypoví smlouvu, ale sankce dostaneme my.“ (TU1,TU3,TU5). Někteří zaznamenali nedůslednosti a chyby ve smlouvách od Pozemkového fondu a očekávají potíže: „Dostal jsem smlouvu od Pozemkového fondu, a přitom pozemek už dávno patří obci.“ (TU3,TU5). TU2 se ovšem domnívá, že na případy s restituenty a Pozemkovým fondem se vztahuje ustanovení o zásahu vyšší moci a zemědělec by potíže mít neměl. Obavy jsou též z kontrol v posledních letech trvání smluv. „Podle mne to udělali schválně. Můžou přijít po 4. roce, a pokud jsem udělal nějakou chybu, budu vracet vše zpět.“ (TU5)

Převládá obecná nespokojenost, že zemědělci musí všechno splnit a mít uklizeno, ale stále nemají jistotu, že příslušné platby skutečně obdrží.

(K záležitostem plateb a financí podrobněji v kapitolách Celkové nastavení systému AE a Finance a náročnost hospodaření.)

Vztah AE a PPK

Prostředky z Programu péče o krajinu (PPK) jsou využitelné v maloplošných chráněných územích. Předností PPK je možnost pružně měnit podmínky údržby jednotlivých lokalit z roku na rok (smlouvy se uzavírají každý rok znovu) spolu s následnou kontrolou provedeního managementu. Výhodou AE titulů je zase jistota finanční kompenzace po dobu pěti let (viz také Celofaremnost na s. 25).

Specifickým příkladem je péče o mokré louky, kdy je jak pro ochranu přírody, tak pro zemědělce výhodnější využít prostředků v rámci PPK. Částka 12 100 Kč/ha v titulu Trvale podmaččené a rašelinné louky obvykle nepokrývá skutečné náklady, a proto některé správy CHKO upřednostňují PPK, kde je možno poskytnout finanční prostředky až do výše 18 000 Kč (základní sazba za ruční kosení dle směrnice k PPK činí 12 000 Kč/ha s možností až 50 % navýšení při ztížených podmínkách). Dalším důvodem využití PPK je možnost volby termínu dle potřeby ochrany přírody (tj. jeden rok je možno pokosit už v červenci a druhý například až v září).

Některé cenné lokality, které byly v minulosti ošetřované v rámci PPK jsou nyní v takovém stavu (předtím byly dlouhodobě neudržované, s nálety dřevin), že si je zemědělci zahrnuli do půdních bloků a obhospodařují je. „Do budoucna počítáme, že těchto lokalit bude přibývat. Pro nás je tento systém výhodný, je zajištěna dlouhodobější péče o cenné pozemky a odpadne někdy náročná administrativa, kdy je třeba sehnat souhlasy vlastníků. Správa CHKO pak může ušetřené peníze využít na jiné akce ve prospěch ochrany přírody.“ (dle sdělení pracovníků CHKO Labské pískovce)

Louny

Ochrana přírody

Program péče o krajinu se neuplatňuje tam, kde lze čerpat prostředky z AE opatření. Pouze v 1. zónách dochází k překryvu, protože se čerpá částečně z AE a částečně z PPK.

Zemědělci

Místní zemědělské subjekty nemají s jinými ochrannými tituly zkušenost kromě LN3, který v roce 1991 vysazoval protierozní opatření, ale dotace nakonec nezískal.

Prachatice

Ochrana přírody

Pracovníci NPŠ uplatňují příspěvky z Programu péče o krajinu na lokalitách se specifickými nároky na hospodaření, které přesahují možnosti AE titulů. Jde především o kosení podmáčených luk, u kterých potřebují mít možnost z roku na rok měnit podmínky údržby (což neumožňuje titul Trvale podmáčené a rašelinné louky), nebo odklad pastvy, který někdy řeší i formou dobrovolné dohody se zemědělcem. Zatím nedochází k překryvům PPK a AE na jedné lokalitě. Otázkou však je, jak skloubit možnost přihlásit do AE půdní bloky, na nichž omezení hospodaření z důvodu výskytu ohrožených druhů vyplývá ze zákona o ochraně přírody a krajiny (např. pozdní seč kvůli silně ohroženým prstnácům bezovým).

Zemědělci

Někteří zemědělci v předchozích letech využívali podporu z PPK (PT3,PT5), kterou nyní nahradily agroenvironmentální platby.

Trutnov

Ochrana přírody

PPK s AE příliš nekoliduje. PPK využívá správa KRNAP zejména na údržbu výše položených lokalit v 1. a částečně 2. zóně, kde se téměř nehospodaří. Správa by ráda některé managementy údržby přesunula do AE, ale nevhodně nastavené podmínky AE to neumožňují. PPK je proto nyní pro správu výhodnější (často i pro zemědělce), ovšem není nikdy jistota, jak to bude příští rok. Pomocí PPK řeší KRNAP např. pastvu ve vyšších polohách, kde kvůli nízké intenzitě zůstávalo příliš mnoho nedopasků.

KRNAP navrhuje přizpůsobit podmínky PPK systému AE tak, aby PPK doplňovalo AE tam, kde AE není dostatečně pružné. „V AE je hospodaření na 5 let pevně dané, proč nevymezit změny z PPK?“ Tímto způsobem by bylo možné připlatit zemědělci hospodařícímu v AE za nadstandardní údržbu mokřadu, stružek, obsekávání problematických míst apod.

Zemědělci

Většina zemědělců okresu se s PPK setkala (TU1,TU2,TU4,TU5,TU7) - udržují pastvou nebo sečením menší odlehlé lokality. V některých případech váhali, zda pozemek přihlásit do AE nebo jej udržovat z PPK. Od ZA v Trutnově dostali radu přihlásit raději AE, neboť peníze od KRNAP nejsou jisté (TU1).

Uherské Hradiště

Ochrana přírody

Zvláště cenné lokality je lépe zařadit např. do PPK, kde správy registrují smlouvy a mají tak možnost přímo ovlivnit výběr pozemků a vhodný management. Oproti AE je zde i větší záruka kontroly dodržování podmínek, termínů apod. Pracovníci CHKO BK například osobně obcházelí zemědělce a přemlouvali je, aby si určité pozemky vyčlenili z AE a požádali o příspěvek z PPK. Tento problém byl pracovníky CHKO BK označen jako velmi vážný (závažnost 10 na stupnici 0-10, viz také problematika celofaremnosti na s. 25)

Letos byl problém časově sladit PPK a AE. Každý rok v únoru navrhuje správa CHKO tabulku priorit pro PPK. Po schválení MŽP dostanou peníze. Ale letos v únoru ještě nebyly AE připravené.

Zemědělci

S programem PPK měl zkušenost pouze jeden zemědělec ze šesti (UH3, příspěvek na pročištění sadů).

Informovanost

Kapitola je členěna na dvě části. První se týká informovanosti orgánů ochrany přírody a druhá zemědělských subjektů. Tabulky zachycují, odkud a jakou formou získali pracovníci ochrany přírody informace a jaký pro ně měly přínos formou bodového hodnocení 1 - 5 (1 znamená nejlepší hodnocení, jako ve škole).

CHKO České středohoří

zdroj	přínos	včasnost	komentář
školení na SOP v Praze	1	včas	nejhodnotnější ze všech zdrojů
nařízení	3	ne	výhodné, ale nebylo včas
zelené brožurky	3	včas	výhodné i včas
školení Agrární komory	-	-	vůbec neproběhlo
kolegové z ostatních správ	1	včas	velice přínosné

Správě ČS chyběly některé informace, například o kácení dřevin, které dostali pracovníci až ke konci období potvrzování žádostí. V případě nejasností se obrací na pražské ústředí (SOP) a na ostatní kolegy z jiných správ CHKO. Kontakt s jinými správami považují za nejpřínosnější. Brožurky jsou dobré, jen pokud jsou dobře zpracované. Zajímavé informace najdou občas také na internetových stránkách MZe a MŽP.

NP Šumava

zdroj	přínos	komentář
školení na SOP v Praze	2	
text nařízení	5	nepřehledný, těžká orientace v textu
zelené brožurky	3	napsat jednodušší formou
osobní jednání	1	Bohumil Fišer
kolegové z ostatních správ	1	

Správa NPŠ a Regionální centrum PRO-BIO Šumava byly zpočátku asi nejlépe informovanými organizacemi v oblasti Šumavy, dokonce lépe než zemědělské agentury v Prachaticích a v Klatovech. Velmi aktivní bylo zvláště PRO-BIO Šumava, které ve spolupráci s NPŠ uspořádalo celkem asi sedm seminářů, kam zvalo odborníky z MZe a další, aby zemědělci měli k dispozici co nejaktuálnější informace. Podmínky se však měnily ze dne na den a jako informační zdroj zcela selhal nepřehledný server MZe. To způsobilo některé dezinformace – pracovníci správy NPŠ v Kašperských Horách například netušili, že během schvalování žádostí je možné ještě měnit hranice půdních bloků.

Správa NPŠ také připravila dvě informační sezení pro zemědělce. Na první z nich však většina zemědělců nedorazila kvůli sněhové kalamitě a druhé bylo z kapacitních důvodů jen pro deset lidí. Kromě toho zemědělci dostali výkladové brožurky a poté přicházeli s dotazy nebo přímo se žádostí o vstup do AE.

Nejefektivnější způsob předávání informací je školení a kontakt s lidmi, kteří mají spolehlivé informace. Výhodné by bylo dostat informace e-mailem včetně odkazů na související internetové stránky.

KRNAP

zdroj	přínos	včasnost	komentář
školení ZA TU a AK Jičín	1	včas	bylo perfektní
školení SOP v Praze	2	ne	
školení ZA Semily	4	ne	školení na ZA vůbec neproběhlo
zelené brožurky		včas	spíš jen úvodní informace
brožura ZA TU + OAK Jičín		včas	výborná brožura

Krkonošskému národnímu parku chyběly informace o kontrolách a sankcích. V případě nejasností se obraceli na ředitelku ZA v Trutnově a Mgr. Bohumila Fišera ze SOP. Nejvíce jim vyhovuje školení a internet a navrhují možnost dostávat e-mailem zprávy, na kterých internetových stránkách najdou čerstvé informace.

Obecné problémové okruhy

CHKO Bílé Karpaty

zdroj	přínos	včasnost	komentář
školení na SOP v Praze	1-2	ne	nejvíc informací
nařízení	3	ne	chybí konkrétní informace (limity, data seče)
zelené brožurky	-2	ne	nejsou nejvhodnější, ale byly dřív než nařízení, takže lze těžko něco vytýkat
školení ZA Zlín	1	-	proběhlo ještě před schválením nařízení

Správě CHKO Bílé Karpaty dlouho nebyl znám termín a způsob schvalování žádostí a dodnes chybí potřebné podklady, např. půdní bloky v digitální podobě. V případě nejasností se obrazejí na ZA Uherské Hradiště a SOP v Praze. Navíc správa CHKO Bílé Karpaty často funguje jako informační zdroj pro jiné správy CHKO. Nejlepším zdrojem informací byla školení SOP v Praze a ZA v Uherském Hradišti. Brožurky jsou užitečné pouze v případě, že jsou kvalitně zpracované, což neplatí o zelených brožurkách Agroenvironmentální programy České republiky. Nabízí se také internetové stránky MŽP, jsou lehce dostupné, avšak nejsou aktualizovány.

Zemědělci

Zemědělci ve všech čtyřech okresech získali informace o AE z rozličných zdrojů. Nejčastějším zdrojem byly zemědělské agentury v Lounech, Klatovech, Prachaticích, Trutnově a Uherském Hradišti. Většina zemědělců si příslušné zemědělské agentury pochvaluje a potvrzuje, že jejich školení byla kvalitní a velice přínosná. Další semináře pořádal KRMAP, NPŠ a RC PRO-BIO Šumava. Zemědělci na Prachaticku mimo jiné oceňovali exkurzi do Rakouska, pořádanou RC PRO-BIO, kdy cestou proběhl výklad a diskuse o AE dotacích. Důležitým zdrojem informací byl internet a tisk (časopisy Zemědělec a Agrospoj). Další školení prováděla Agrární komora a MZe spolu se Zemědělskou fakultou Jihočeské univerzity (LN7). Většina zemědělců čerpá informace i z brožurek, na jejichž kvalitu se však názory různí a které mnohdy nejsou příliš rozšířené. Určité informace od ZA TU přicházely také poštou (TU7) a důležitou formou je získání informací od kolegů a přátel (např. LN1,PT1,PT5).

Pro radu se zemědělci nejčastěji obrací na příslušné Zemědělské agentury, NP Šumava a správu KRMAP. Často jim Zemědělské agentury pomáhaly vyplňovat žádosti a upravovat je (TU3,TU7). Obecně jsou zemědělci se svými ZA spokojeni: jejich zaměstnanci jsou velmi ochotní, dodávají všechny potřebné materiály, vždy ochotně poradí (u starších zemědělců dokonce vyplní složitější formuláře – na ZA UH). Zemědělci si také pochvalují výjezdní schůze, které cca 3x ročně pořádá ZA UH. Některým zemědělcům pomáhali rodinní příslušníci (TU7) a jiní radu nepotřebovali. LN1, UH1 a UH5 uvedli, že se nemají na koho obrátit.

Všichni zemědělci se shodli, že potřebné informace byly k dispozici příliš pozdě. Pouze polovina dotazovaných zemědělců byla v době podávání žádostí dostatečně informována. LN1 a LN6 chyběly informace o administraci žádostí nebo byly zkreslené a neúplné. LN7 uvádí, že vlastní vyplňování nebylo přesně popsáno v pokynech a byly tam chyby, což

zbytečně komplikovalo proces vstupu. PT7 neznal podrobnosti o všech opatřeních a nevěděl, kde přesně lze jaký titul uplatnit. Tři subjekty v okrese Trutnov neměli včas informace o sankcích a bližších podmínkách, které se dozvěděli až po podání žádosti. Podle TU8 bylo v pokynech mnoho dvojznačností a také ortofota byla dodána se zpožděním.

Většina dotázaných zemědělců se shodla, že školení nebo jiný osobní kontakt je nejpřínosnější. Během seminářů si však nelze vše zaznamenat, a proto by bylo vhodné dostat obsah školení také v tištěné podobě nebo ho rozesílat e-mailem. TU1 dostává e-mailem informace od Agrární komory a navrhuje rozesílání zpravodajů a brožurek s aktuálními informacemi a změnami. UH2, UH3, LN1 a LN3 jsou s brožurkami spokojeni. UH5 tvrdí, že brožura by stačila, pokud by ji dostal včas. LN5, 6, a 7 by nejraději byli informováni o AE prostřednictvím internetu a odborných časopisů, kde však nyní nebyly zveřejněny všechny potřebné informace. Někteří nezávisle na sobě navrhovali zřídit regionální poradenství, kde by bylo možné získat všechny instrukce.

Komunikace mezi pracovníky ochrany přírody a zemědělci

(pozn.: Komunikací mezi zemědělci a Zemědělskými agenturami se zabývá předcházející kapitola Informovanost.)

Louny

Ochrana přírody

CHKO ČS by si určitě přála intenzivnější komunikaci se zemědělci. Zemědělcům doporučují tituly výhodné z ochrannářského hlediska. Někdy zemědělci na návrh přistoupí, ale v mnoha případech si vezmou to, co chtějí sami. CHKO České středohoří společně s několika kolegy z dalších CHKO pořádala seminář pro zemědělce, ale dostavil se jediný člověk, který to brzy vzdal. Akce však byla velmi prospěšná pro samotné pracovníky správ CHKO, kteří ji využili ke společné debatě a výměně zkušeností.

Zemědělci

Zemědělské subjekty LN1, 2, 4, 6 nemají zájem o intenzivnější kontakt se správou, LN3 a LN5 určitě zájem mají. LN7 také ano, ale tak, aby to mělo skutečný přínos.

Prachatice

Ochrana přírody

Příslušní pracovníci správy NPŠ jsou většinou v úzkém kontaktu se zemědělci, kteří hospodaří na území NP. Přesto někteří z nich mají potřebu vzájemnou komunikaci ještě zintenzivnit a to zejména při projednávání návrhů managementů na pozemcích, které správa pronajímá.

Obecné problémové okruhy

Zemědělci

Zemědělci vesměs velmi oceňují přístup NPŠ, snahu o vzájemnou dohodu a ochotu vyjít si vstříc (PT1,PT8,PT9). Někteří se však cítí požadavky správy omezování díky pocitu jednostranného jednání ze strany Parku: dostávají hotové návrhy managementu a zonace, ke kterým se nemohli předem vyjádřit - „jsme v kleštích, NP nám může smlouvu vypovědět“ (nepřistoupí-li na navržený management) (PT3). Jiným stanovený management vyhovuje a snaží se mu přizpůsobit (PT9,PT10). Další vyžadují předjednání všech návrhů, které se jich týkají (management, monitoring, zonace), s možností změn a doplňků z jejich strany (PT3,PT5,PT8). Sami farmáři si uvědomují, že bez vzájemné dohody a pochopení spolupráce mezi zemědělci a ochranáři nikdy fungovat nebude: „Pokud se jejich názory a přesvědčení nesečtou, znamená to průšvih, protože budou pořád proti sobě!“ (PT5).

Trutnov

Ochrana přírody

Správa považuje komunikaci se zemědělci za dostatečnou, ačkoli díky aktivní ZA Trutnov jsou zemědělci více v kontaktu právě se ZA. V KRNAP a okolí není zemědělců mnoho, komunikace se dá zvládnout. Zemědělci jsou si vědomi, že hospodaří v NP, a zvykli si ptát se a komunikovat. Někteří dokonce projevují zájem o tituly, které nemají na svých pozemcích vymezené (podmáčené louky, lokality chrástala).

Výjimkou je firma vlastníci vleků v Rýchorách včetně pozemků, pro niž je zemědělství vedlejší činnost a o komunikaci ani agro-envi nemá zájem.

Zemědělci

Dostatečnou a bezproblémovou komunikaci se správou KRNAP potvrzují v podstatě všichni zemědělci (TU1-TU8). Správa KRNAP díky zemědělcům ví, jak je hospodaření obtížné, finančně náročné atd. a mohla by „více bojovat za jejich zájmy“ (TU1). Někteří zemědělci správu aktivně oslovují, mají-li na pozemku mokřad nebo něco, co považují za objekt zájmu správy (TU4). Jiní se nebrání spolupráci, kdyby je správa požádala o „ochranu něčeho vzácnějšího“ (TU5,TU7).

Uherské Hradiště

Ochrana přírody

Pracovnice CHKO nemají při komunikaci se zemědělci žádné problémy, hodnotí ji jako dostatečně intenzivní. Přístupnost jednotlivých zemědělců se liší, ale pokud je správa osloví v nějaké záležitosti, reagují většinou ochotně.

Zemědělci

Všichni zemědělci jsou spokojeni se stávající úrovní komunikace ze strany CHKO, přestože někdy není pro zemědělce jednoduché, dodržovat všechny požadavky ochrany přírody. Při schvalování AE vyšli zemědělcům vstříc i delší pracovní dobou na CHKO BK.

(pozn.: Možnosti zapojení zemědělců přípravného procesu stručně zmiňuje kapitola Příprava titulů.)

Motivace zemědělců

Hlavními důvody, které zemědělce vedly k přihlášení pozemků do některého z AE opatření byly finanční přínos, zájem o krajinu anebo prosté pokračování v dřívějším způsobu hospodaření. Vyplynulo to z kontextu rozhovorů s jednotlivými zemědělci a z bodového hodnocení tří pravděpodobných motivů, které jsme zemědělcům nabídli. Výsledky z okresů Uherské Hradiště a Louny ukazují Tab. 1 a 2. V okresech Prachatice a Trutnov zemědělci neuměli své motivy takto ohodnotit a popisovali je pouze slovně. Číselné hodnocení je nutno interpretovat v kontextu odpovědí na ostatní otázky. Každý totiž používal jiné měřítko a někteří se snažili si „polepšit“ například ve vztahu k přírodě (podezřelé je zejména hodnocení subjektů LN5 a LN6).

U většiny zemědělců se uvedené motivy navzájem prolínaly, takže nebylo možné odlišit, který hrál při jejich rozhodování největší roli. Vedle peněz to byl především důvěrný vztah k přírodě a ke krajině, v které hospodaří a žijí a snaha o její udržování a zvelebování (LN3,4, PT1,3-9, TU1-7, UH3-6).

Někteří tvrdili, že pokud hospodaří v chráněném území, musí stejně respektovat řadu omezení, takže jim ani nic jiného než vstoupit do AE nezbyvalo (PT3,9,10, UH6). U zemědělců mimo ZCHÚ rozhodovalo hlavně to, zda měli vhodné pozemky (LN1-7).

Správu KRNPu mrzelo, že zemědělce lákají jen na peníze, ale z odpovědí tamějších farmářů bylo patrné, že chtějí, aby jejich krajina vypadala k světu, „aby se krávy měly dobře a aby louky byly uklizené“ (TU1-7). Navíc si jsou dobře vědomi, jak je vše propojeno: kdyby se nestarali o přírodu, louky by zarostly, nepřijeli by turisti a nepřivezli peníze (TU1,2).

A v neposlední řadě hraje velmi důležitou roli vztah k půdě a skutečnost, že je jejich práce baví. Těší je sledovat, jak se louky poslední roky mění k lepšímu, pozorovat hejna křepelek a poslouchat volání chřástalů (PT3,5,6,8).

(pozn.: Motivace a postoje zemědělců se též objevují v kapitolách Celkové nastavení systému AE a Proces vstupu a schvalování pozemků.)

Tab. 2: Motivace zemědělců pro vstup do AE v okrese Uherské Hradiště

Motiv	Průměrné hodnocení	UH1	UH2	UH3	UH4	UH5	UH6
finance	3	5	3	-	5	2	-
prospěch pro přírodu	3	2	3	-	5	5	-
zlepšení kvality pozemků	2,6	3	3	-	3	4	-

Stupnice 0-5: 0 = nehraje roli, 5 = nejsilnější motiv.

Obecné problémové okruhy

Tab. 3: Motivace zemědělců pro vstup do AE v okrese Louny

Motiv	Průměrné hodnocení	LN1	LN2	LN3	LN4	LN5	LN6	LN7
finance	2,57	4	4	4	5	0	0	1
prospěch pro přírodu	4	3	4	3	3	5	5	5
zlepšení kvality pozemků	3	3	4	1	1	4	5	3

Stupnice 0-5: 0 = nehraje roli, 5 = nejsilnější motiv.

Finance a náročnost hospodaření

Louny

Čtyři hospodařící subjekty ze sedmi dotázaných (LN1–4) uvádí, že nynější hospodaření v AE je z časového hlediska stejně náročné jako hospodaření před vstupem. LN5 uvádí, že nelze soudit, který z obou uvedených typů hospodaření zabere více času a LN6 a LN7 se shodují, že hospodaření v AE je časově náročnější. Většina dotázaných zemědělců přímo tvrdí, že jde jen o matný odhad, protože zatím neproběhla celá sezóna. Dále tvrdí, že vzhledem k celodenní práci v jejich zemědělském podniku nelze přesně říci, kolik času jim zabere péče o titul AE a kolik o jiné aktivity, protože se často vzájemně prolínají. Nelze tudíž rozhodnout, který typ hospodaření je časově náročnější. Subjekty LN1, 3, 5, 6, 7 uvádí vyšší náročnost či složitost práce hospodaření v AE v porovnání s hospodařením mimo AE, LN4 tvrdí, že míra náročnosti práce je stejná a LN3 neumí posoudit. S výší plateb v titulu pěstování mezplodin byly všechny subjekty spokojeny.

Prachatice

Pro většinu zemědělců v okrese Prachatice se přistoupením na podmínky AE opatření, nijak výrazně nezměnil způsob hospodaření (PT3,6,7,8). Práce někomu přibylo (PT1), jinému zase ubylo díky tomu, že přestal polařit (PT4). Pro někoho je nyní časově a organizačně náročnější dostát termínům seče na loukách (PT5), pro dalšího to znamená zpočátku vyšší investice do vyplocení mokřadů a stavby ohrad na pastvinách (PT9). Podmínky hospodaření v AE jsou sice složitější a přísnější než dřív, ale plně to kompenzují zvýšené platby (PT10).

Hodnocení výše plateb je zatím předčasné (v době průzkumu je ještě neměli proplacené). Pouze jeden zemědělec navrhoval zdvojnásobení sazby za travní porosty v režimu ekologického zemědělství (PT3) a další navýšení platby za extenzivní louky o 20% (PT5). Jinak spíše převládala nedůvěra, zda platby ve stanoveném termínu skutečně obdrží. Zemědělci se také potýkali s přechodem na nový systém vyplácení dotací, což byli často nuceni řešit pomocí překlenovacích úvěrů a půjček (PT4,5,9). Někteří by proto přivítali, kdyby část plateb, např. LFA, dostávali na jaře a nemuseli pak během roku tolik šetřit (PT4,9).

Trutnov

Náročnost hospodaření v AE v podmínkách KRNAP a přilehlého okolí má dva aspekty.

1. Náročnost daná vlastním nastavením AE, zejména termíny seče a jiné limity.

2. Náročnost daná polohou v horách.

V prvním případě zejména termín seče do 15.7. činí hospodaření v AE náročnějším. Zemědělci jsou sice na obhospodařování TTP zvyklí odedávna, nyní se snaží stíhat termíny a splňovat limity (TU3, TU5-7). Mulčování luk nebo druhá seč, což by zemědělec jinak nedělal, nicméně kvůli AE musí, znamená pouze spotřebu paliva a žádný užitek (TU6, TU7).

V druhém případě ztěžuje zemědělcům hospodaření zejména svažitost a rozdrobenost pozemků. To znamená především náklady na techniku - lehké traktory Reform na svažité pozemky, balíkovací sena na balíky malých rozměrů (TU1, TU4). Je časově i logisticky náročnější dojíždět technikou na malé loučky rozmístěné po svazích a vysekávat je až do krajů (TU1, TU2, TU5). V případě pastvin je nutné „každý hektar oplocovat zvlášť“, zemědělci rostou náklady na práci, ohradníky ap. (TU1, TU3, TU6). Zemědělci jsou tudíž znevýhodněni oproti hospodaření v nížině, neboť výše platby zohledňuje pouze absolutní součet plochy pozemků a nepřihlíží ke zvýšené náročnosti hospodaření v horském terénu.

Z toho se odvíjí tvrzení zemědělců o optimální výši plateb. Zemědělcům hospodařícím ve vyšších polohách a členitějším terénu (TU1, TU2, TU6) by náklady na hospodaření kompenzovala částka vyšší než současná, někteří tvrdí až o 50% oproti současnému stavu. Naopak níže položení zemědělci hospodařící na větším území (blíže k se 100 ha - TU3, TU5, TU7, TU8) odhadují, že současná částka náklady pokryje. Nejsou si ale jisti, zda by zbyly nějaké peníze na rozvoj farmy.

Mnoho zemědělců vyslovilo nedůvěru, že dostanou slíbené peníze (TU2-TU8). Kvůli přihlášení do AE mohou potřebovat nakoupit techniku, ovšem překlenovací úvěr od banky buď vůbec nedostanou (TU2), nebo se vystavují riziku, že slibované peníze nebudou a nebude z čeho úvěr splácet (TU1, TU5, TU8). Potřebu jarních zálohových plateb proto vyslovili zcela jednomyslně (TU1-TU8) s poukazem na to, že z peněz došlých koncem roku stejně většinu odevzdají státu (TU8).

Uherské Hradiště

Ve srovnání náročnosti hospodaření před a po vstupu do AE se zemědělci příliš neshodli. Dva uvedli, že je pro ně hospodaření z hlediska času i složitosti práce stále stejně náročné (UH4, UH6). UH1 shledává hospodaření složitějším z obou pohledů. Pro UH2 a UH3 je hospodaření v AE z hlediska času stejně náročné, z hlediska složitosti práce však náročnější. Poslední zemědělec tvrdí, že na hodnocení je ještě brzy (UH5).

Finanční zabezpečení z AE hodnotili zemědělci spíše negativně. Vadí jim, že nejsou zálohy, snižování plateb na první zóny ztěžuje družstvům přípravu rozpočtu a finanční kompenzace sotva pokryjí náklady. Uvítali by zálohy jako u jiných programů. UH5: „Zatím jsme nedostali žádné peníze, ale musím kosit, obracet, sklízet seno, naftu platím z důchodu... už to ani nesmím říkat manželce, přitom snižují platby pro první zóny, člověk neví, na čem je.“ S úrovní financí v rámci AE byl víceméně spokojen pouze jeden zemědělec (UH4). Vstoupil do AE pouze s 1,5 ha špatně přístupné louky, kde pase ovce, aby zabránil její degradaci. AE mu tak pokryjí náklady s tím spojené. Některé zemědělské subjekty jsou však přímo v krizové finanční situaci (např. UH1). „Nejsou peníze na platy, dáváme jen zálohy – kvůli změnám a snižování dotací jsme začínali rok s 350 000 Kč v mínusu. Nikdy jsme si nemuseli brát úvěr, až teď po vstupu do AE. Banka nám ho však chtěla poskytnout až podle

toho, kdy dostaneme platby, ale to nikdo nevěděl.“ UH3: „Platby stačí jen taktak na přežití, ale zemědělec, který v dnešní době přežívá je úspěšný.“ Starší zemědělci tvrdí, že zažili i horší časy a nějak „už to doklepou.“ Zdůrazňují však, že stávající úroveň plateb by rozhodně neuživila mladou rodinu s dětmi. „Vždyť jste to viděla sama, kolik mladých lidí tu hospodaří?“ Podle nich je nejen důležité podporovat šetrnější způsob hospodaření, ale stejně důležité je i zajistit odbyt pro plodiny, umožnit jednoduché využití biomasy pocházející z údržby TTP apod. „Stát by měl dotovat domácí produkci a omezit dovoz, měl by se o své zemědělce lépe starat, chce to AE dotáhnout, zajistit odbyt pro to, co se v zemědělství vyrobí, nedělat to samoučelně“ (UH6). „Neprodáme ani jehně, o vlně ani nemluví“ (UH4).

Na otázku jaké navýšení dotace by pokrylo náklady na změnu hospodaření v AE někteří zemědělci odpověděli, že zatím je brzy na hodnocení. Subjekt UH5 by zvýšil platbu o 20% u luk a pastvin, UH1 by snížil alespoň 10% z titulu pěstování meziplodin.

Problematika jednotlivých titulů

Hodnocení závažnosti jednotlivých problémů z pohledu pracovníků ochrany přírody je uvedeno v tabulkách v Příloze č. 6. V následujícím textu jsou tyto postoje shrnuty a zdůvodněny.

Ekologické zemědělství

Podopatření ekologické zemědělství je ve srovnání např. s podopatřením ošetřování travních porostů vcelku nekonfliktní. Z pohledu ochrany přírody jsme nenarazili na žádný problém. Od některých zemědělců však zaznívá, že ekologické hospodaření je „papírová byrokracie“, což představuje jednu z bariér vstupu (TU8). Při dodržování podmínek záleží na poctivosti zemědělce. Někteří zemědělci hospodaří ekologickým způsobem, ale do AE se nepřihlásí (TU3). Naopak zemědělec TU1 splňoval většinu podmínek a měl v úmyslu se přihlásit. Ustájení dobytka měl však zajištěno ve srubech na stráni, kde nelze zajistit nevazné stání, a proto nemohl do podopatření EZ vstoupit. Někteří zemědělci vystupují z EZ protože je pro ně problém sehnat certifikované krmivo pro dojnou krávu (PT8). Z dotazníků vyplývá, že vstup zemědělců do tohoto podopatření značně ovlivňuje jejich postoje k ekologickému hospodaření jako takovému.

Zemědělec UH3 (EZ, extenzivní sady) například zastává názor, že chemické postřiky nejsou nutné. „Příroda si umí poradit sama a bez postřiků jsou škůdci a jejich predátoři v rovnováze.“ Sám vyrábí a rozvěšuje budky pro ptáky. „Za tuto nabídku exkluzivního bydlení mi sýkorky v sadech výrazně eliminují škůdce. V intenzivních sadech, kde je produkce až dvakrát větší než v extenzivních, si ulehčují práci hnojením a postřiky. Tuto práci si ale kupují od chemiků. Ekonomicky se situace v rámci jednoho roku zdánlivě zlepšila, ale problémy se ve skutečnosti jen přesunou jinam, např. do zdravotnictví (léčba alergií). Tyto peníze jdou tak jako tak z kapes daňových poplatníků.“

Naopak zemědělci UH2 a UH5 říkají, že někdy jsou postřiky nezbytné, např. v případě pěstování obilovin. „Jinak se pole zaneřádí plevelem.“

Ošetřování travních porostů

Celofaremnost

Ochrana přírody

Výrazným problémem podopatření Ošetřování travních porostů je jeho celofaremnost. Znamená to, že zemědělec musí plnit podmínky tohoto podopatření na všech pozemcích, které má v rámci farmy přihlášeny v registru půdy (LPIS) jako travní porosty a to po dobu 5 let. Na pozemcích zařazených v AE je pak velmi obtížné prosadit jiný typ managementu, než který je dán v AE titulu, který by však byl příznivější z hlediska ochrany přírody. Zvláště péči o cenné lokality je proto lépe financovat např. z Programu péče o krajinu (PPK), kde správy mohou v rámci smlouvy přesně definovat specifický způsob

Problematika jednotlivých titulů

obhospodařování konkrétní plochy. Přitom je nutno počítat s kompenzací ztráty příjmů z plochy vyňaté z registru půdních bloků. (Viz také Vztah AE a PPK na s. 14.)

Zde se v praxi projevilo nedostatečné ošetření možnosti souběhu více programů. Pokud jsou zemědělci registrováni v AE a rozhodnou se některé pozemky přihlásit např. do PPK, mají za stávajících podmínek v zásadě dvě možnosti. Mohou vyřadit daný pozemek z LPIS, protože na čerpání dotací z PPK nemusí být pozemek registrován. Další možností je přeradit půdní blok z kategorie zemědělská půda do kategorie ostatní, v obou případech se však připraví o možnost žádat o jakékoli další zemědělské dotace na plochu (jednotné platby na plochu, tzv. SAPS a případné platby pro méně příznivé oblasti, tzv. LFA).

Tyto přesuny mohou mnohé zemědělce odradit. Přitom by byl účinný souběh PPK a AE přínosem pro správy i zemědělce. Tento problém byl pracovníky CHKO BK označen jako velmi vážný (závažnost 10 na stupnici 0-10). NPŠ navrhuje umožnit vyjmout část pozemků (např. zrašelinělá místa) z celofaremního systému nebo vytvořit nový alternativní program. Podobně i CHKO BK navrhuje zachovat povinnost registrace přes půdní bloky, udržovat všechny TTP v rámci farmy, ale umožnit zařadit některé pozemky do jiných programů.

Zemědělci

Někteří zemědělci převáděli pozemky z kategorie T (travní porost) na O (ostatní), aby měli rezervu pro ukládání hnoje a mohli s ostatními půdními bloky vstoupit do celofaremního podopatření Ošetřování travních porostů (PT3). Větší volnost by ohledně této problematiky uvítali i sami zemědělci. UH1: „Rozhodně netrvat na celofaremnosti.“ To by bylo přínosem zejména v případě velkých družstev, která nejsou s to splnit podmínky v rámci celé farmy, takže pak ani na části pozemků nesníží intenzitu hospodaření a rozlehlé krajinné celky zůstávají nadměrně využívány.

Jinou variantou by bylo rozdělit farmu na produkční a extenzivní část a přitom zohlednit kvalitu jednotlivých pozemků, např. je předem klasifikovat podle možného využití (PT5).

Vyčleňování cenných ploch

Ochrana přírody

Další problém, především z hlediska ochrany přírody, představuje nemožnost vyčleňovat cenné plochy (např. prameniště či rašeliniště) z půdních bloků (např. z pastvin). Z pozemků přihlášených do příslušných AE podopatření lze oficiálně vyjmout pouze půdní bloky nebo díly, popř. jejich části vymezené jako trvale podmáčené a rašelinné louky a pak celé půdní bloky nebo díly vymezené jako ptačí lokality na TTP (tj. chřástal polní a bahňáci). Pracovníci ochrany přírody (CHKO ČS a BK) by uvítali možnost vyčlenit z pastvin i plochy, které nejsou předem vymezené jako trvale podmáčené a rašelinné louky a zabránit tak zničení porostu sešlapem a eutrofizací. V CHKO ČS došlo např. k úplnému zničení prameniště uvnitř pastviny a tím k vyhynutí celé populace kriticky ohroženého raka kamenáče (*Austropotamobius torrentium*) považovaného za jednoho z nejvzácnějších živočichů v ČR. Řešením by mohlo být zavedení titulu na oplocení citlivých lokalit (obdoba jednoho z pilotních AE titulů testovaných v rámci programu SAPARD v CHKO BK) i do AE a poskytnout tak zemědělcům prostředky na oplocení a ruční kosení.

Vyčleňování rozptýlené zeleně

Ochrana přírody + Zemědělci

S tématem vyčleňování cenných ploch úzce souvisí i problematika rozptýlené zeleně. Plocha rozptýlené zeleně, pokud její výměra přesahuje 50 m² nebo pokud je hustota soliterních stromů nebo skupin dřevin vyšší než 50 kusů průměrně na 1 ha bloku, se odečítá z celkové výměry půdního bloku a hrozí proto její kácení. Někteří zemědělci však nedostanou povolení snížit počet stromů, pastvina jim pak přináší malý zisk a mají značné problémy s kosením nedopasků (CHKO ČS). Z pastviny se automaticky odečte i plocha pod stromy, která může být pasena. Zemědělský subjekt PT1 tímto způsobem přišel o 7 z 27 ha pastviny a spolu se zvýšením koeficientu pro přepočítání VDJ u telat se tak dostal na úroveň zatížení 1,2 VDJ/ha namísto 0,75, které měl dříve (viz také Intenzita chovu na 28). Podobný problém se objevil i u subjektů TU3 a TU8. „S mezemi je víc práce a nakonec nám je stejně odečtou, přišel jsem takto o 20 ha ... 20 hektarů krát 9 000 Kč - kdopak mi dá chybějících 180 000?“ (TU8)

CHKO České středohoří a Bílé Karpaty navrhuje stanovit hranici (pomocí např. procentuální rozlohy půdního bloku), do které by se plocha zeleně z pastviny nevyčleňovala. Současně by bylo nutné přesně stanovit, co bude považováno za rozptýlenou zeleň. Pracovníci CHKO BK navíc doporučují podporovat výsadbu liniové zeleně, např. formou speciálního titulu na tvorbu biokoridorů, který by bylo možné kombinovat se všemi opatřeními nebo tituly v rámci AE (viz kapitola 1 Systém). Tímto způsobem by se vysazování stromů podpořilo. V současné době je hlavním a pochopitelným zájmem zemědělců se stromů zbavit.

Pozemky a hranice zón

S nově zavedeným způsobem čerpání dotací přes půdní bloky souvisí problém nesouladu hranic půdních bloků s hranicemi prvních zón (CHKO ČS, CHKO BK). V NPŠ se potýkají s problémem nesouladu hranic půdních bloků a pronajatých pozemků. Typický příklad za všechny: z 50 ha pozemku spadá do první zóny 0,2 ha, díky kterým se platba pro celý půdní blok sníží o 2800 Kč, tedy stejně jako by byl v první zóně. „Když pak ohlásili snížení plateb pro první zóny, tak dotyčný opravdu nebyl nadšen“ (ZA UH). Podobně CHKO ČS udává, že pokud je 20 m² v první zóně, agentura donutí zemědělce do nadstavbového managementu a je s tím moc papírování. To, že v prvních zónách jsou nižší platby než mimo ni, je velký problém pro všechny zemědělce, kterých se to dotýká. CHKO BK navrhuje definovat extenzivní hospodaření tak, aby nebyl překryv se zákonem jako v případě hnojení. Důležité je i ujasnění způsobu vyplácení.

V CHKO BK postihl tento problém hlavně zemědělce hospodařící na Žitkové. Zemědělci navíc dostali mapy s nepřesným vymezením zón. CHKO BK dodává, že mají k dispozici jinou zonaci než ZA UH, která dostala zákres zonace od ústředí MŽP. Tam mají jinou verzi než správa CHKO. CHKO ČS poukazuje na nutnost zpřesnit a sjednotit hranice zón a zavést GIS mapy s měřítkem menším než 1 : 50 000.

Všechny tyto nejasnosti a finanční nejistota zemědělcům velmi ztěžují život. Snížení plateb by se mělo dorovnávat z PPK, ale tomu většina zemědělců nevěří.

Rozdělení na louky a pastviny

Ochrana přírody

Nejvážnějším problémem u titulu ošetřování travních porostů je rozdělení půdních bloků/dílů na louky a pastviny. Střídání pastvy a kosení přitom většinou prospívá a současně se tím brání nadměrnému šíření parazitů na pastvinách. Správy proto navrhují zrušit zákaz pastvy na loukách, nechat na zemědělci, jak se rozhodne pozemky využívat a jednotlivé případy pak konzultovat se správami (NPŠ, KRNAP, CHKO BK) nebo zemědělskou agenturou (ZA UH).

Obavy ochranářů, že zemědělci budou do pastvin zařazovat nevhodné lokality, se zatím nenaplnily. Pracovníci správ obvykle v případě cenných území domlouvají podmínky hospodaření se zemědělci individuálně. Přesto by uvítali možnost vyjadřovat se ke všem agro-envi žádostem na jimi spravovaném území, nejen k nadstavbovým titulům (viz vyjádření NPŠ, KRNAP, CHKO BK v kapitole Proces vstupu a schvalování pozemků).

Naproti tomu existuje řada lokalit, například vrcholové partie Krkonoš, stepní enklávy v Českém středohoří nebo odlehlé pozemky na Šumavě, kde by pastva byla naopak velmi žádoucí, ale nikdo tam dnes dobytek nedopraví.

Zemědělci

Striktní rozlišování luk a pastvin považuje většina zemědělců za nepřírozené. Nechápou, proč nemohou přepásat otavy, jak bývalo dříve zvykem, anebo pást na loukách například v suchém roce, kdy tráva na pastvinách nestačí dorůst (PT3,4,5,7, TU1-8, UH1,4-6). Jsou přesvědčeni, že sami by dokázali nejlépe přizpůsobit využití pozemků aktuálnímu vývoji počasí.

Současné nastavení podmínek vede k tomu, že zemědělci jednoznačně upřednostňují pastviny, resp. extenzivní pastviny a jako louky označují jen výměru nezbytně nutnou vzhledem k množství produkovaného hnoje (PT1,3,5,9,10). Hlavní výhodou pastvin je možnost je téměř libovolně využívat na sklizeň sena nebo k pastvě, k čemuž je nutno ještě připočíst výrazně vyšší platby v porovnání s loukami. Bylo by tedy zapotřebí finančně zvýhodnit kosení, které je oproti přepásání pracnější (NPŠ).

Intenzita chovu pasených zvířat (VDJ)

Ochrana přírody

Hodnocení intenzity pastvy se různí. V některých případech je maximální možné zatížení pastvin 1,0 resp. 0,8 VDJ/ha nedostačující, zvláště při zachování přepočítávacího koeficientu 0,6 VDJ na tele. V souvislosti s nízkou intenzitou výpasu je pak nutno řešit problém, co s přebytečnou hmotou tam, kde se nedá kompostovat (náměty na využití jsou shromážděny v kapitole Využití biomasy). Správa KRNAPu navrhuje zvětšení intervalu VDJ, aby bylo možno zatížení upravovat z roku na rok podle zkušeností z minula. Ve vyšších polohách Krkonoš také požaduje intenzivnější pastvu než umožňují podmínky AE (aby nepřibývalo nedopasků), a tak to řeší smluvně v rámci Programu péče o krajinu. Mimo CHKO BK by byla únosná maximální intenzita i 1,2 až 1,5 VDJ/ha. Naopak na některých

málo produkčních lokalitách je i současná intenzita příliš vysoká, což je nutno zohlednit v doporučení speciálního managementu (NPŠ). V Bílých Karpatech a v Krkonoších zemědělci v suchých letech, když na podzim není co pást, často ani nedosáhnou na spodní hranici intervalu VDJ.

Někde je problematické nerovnoměrné vypásání v rámci pastevního areálu: některé pozemky jsou zatíženy nadměrně, zatímco jiné zůstávají nedopaseny (NPŠ, KRNAP, CHKO BK). Správa NPŠ proto například uvažuje o stanovení optimální velikosti stáda pro pastvu na území Parku v rozmezí cca 40-50 VDJ.

Zemědělci

Míra zatížení pastvin je klíčovou podmínkou, která rozhoduje o přihlášení farmy do titulu Ošetřování travních porostů. Především na Šumavě je pro řadu chovatelů povolený limit VDJ příliš nízký. Počet VDJ se mění v průběhu roku, a tak by někteří uvítali možnost dočasně překročit aktuální denní intenzitu, zvláště v období, kdy se rodí telata a vážně odbyt na jatka (PT1,2). Situaci komplikuje změna přepočítávacího koeficientu pro skot do dvou let věku. Čerstvě narozené tele má hned 0,6 VDJ (tedy skoro stejně jako tříletý kůň), přestože se první tři měsíce živí téměř výlučně mlékem.

S počty VDJ/ha také u několika zemědělců zahýbaly odečty rozptýlené zeleně od plochy pastvin, čímž se jejich rozloha snížila třeba na 20 ha z původních 27 ha a počet VDJ díky tomu vzrostl na 2,2 VDJ namísto dřívějších 0,75 (PT1, obdobně TU8).

Obecně by počet VDJ by měl být stanoven v závislosti na produkci daného území a nadmořské výšce, nebo přímo pro jednotlivé půdní bloky/díly (PT5). Telata do půl roku by bylo nejlépe do intenzity vůbec nezapočítávat (ZA PT). Celkově by se intenzita chovu měla zvýšit: dnes je málo dobytka, je tedy i méně hnoje, takže klesá produkce luk, ubývá krmení a roztáčí se nekonečný kolotoč klesající produkce. Louky a pastviny není možné dlouhodobě udržovat zcela bez přihnojování, stejně jako „nemůžeme pořád chodit do banky a jen brát peníze“ (PT4,5). Současné nastavení plateb a neexistence zpracovatelských kapacit však spíše nahrává tendenci do budoucna snižovat stavy dobytka a udržovat je na spodní hranici limitu pro extenzivní pastviny, tedy na 0,4 VDJ/ha. To znamená „za stejné peníze, méně práce a méně starostí s odbytem masa a přebytečné seno prodám do Německa“ (PT3).

Kosení nedopasků

Ochrana přírody

Problém kosení nedopasků na pozemcích nepřístupných pro techniku na Šumavě (viz níže) byl z pohledu správy NPŠ snad již vyřešen. Jinde je kosení nedopasků samozřejmostí a i sami zemědělci mají zájem takto předcházet šíření plevelů (CHKO ČS, CHKOŠ, KRNAP, CHKO BK).

Zemědělci

Kardinální problém pro zemědělce ve vrcholové části Šumavy již deset let představuje povinnost kosit nedopasky. Týká se celkem asi 1000 ha pastvin s bludnými balvany a kamennými tarasy, mezi které není možné vjet s technikou a ochrana přírody zde nechce

Problematika jednotlivých titulů

zvyšovat zatížení VDJ. Nedopasky zde tvoří převážně trávy a byliny charakteristické pro vegetaci pastvin a nikoli klasické pastevní plevely, takže se všichni zainteresovaní (NPŠ, MŽP, MZe, SOP, SZIF a ZA PT) shodli, že není nutné trvat na jejich pokosení, které ostatně ani není fyzicky proveditelné. Řada jednání nakonec vyústila v dohodu mezi SZIF a správou ochrany přírody. Problém ale stále spočívá v přetrvávající nejistotě mezi zemědělci, jak bude neposečené nedopasky posuzovat případná kontrola (nedostali žádný písemný doklad od NPŠ) (PT3,4,5).

Řešením by bylo připravit speciální podtitul či zonální opatření pro extenzivní pastviny v horských a podhorských oblastech: na vybraných a odsouhlasených lokalitách umožnit pastvu bez požadavku na kosení nedopasků a úměrně tomu snížit platbu (PT5). Nebo to podle ZA PT lze ošetřit v rámci zvláštního managementu, který na pozemky v NP stanovuje správa NPŠ.

Nedopasky, pokud nejde o agresivní plevely jako šťovíky a bodláčí, jsou útočištěm motýlů, kobylek a dalších živočichů, a tak se zemědělcům zdá nelogické, když se na jedné straně podporuje tvorba biopásů a na druhé straně se přirozené úkryty likvidují (PT5). Někomu přijde zbytečné sečení nedopasků po každém přepasení, pokud se nejedná o plevely (ohnivka, bodláky aj.): právě díky tomu, že se dnes většina travních porostů neseče, ale přepásá, se rozmnožili žáby, hadi, zajáci, koroptvičky, dudek aj. (PT4,5, TU4). Mělo by tedy stačit posekat je např. až po druhém přepasení a zvěř tak zbytečně nerušit (PT4).

Evidence pastvy

S nepochopením se setkává také povinnost vést pastevní deník, zvláště pokud se dobytek pase volně venku. Podle některých by stačilo zaznamenávat jen začátek a konec pastvy (PT4, TU6,7). Navíc jsou všechny údaje už jednou v centrální evidenci a ve stájovém deníku (TU6,7). Užitečným pro tyto účely by byl jednotný software (TU8), jenže ne všichni mají přístup k počítači. „Vzal bych si sem někdy úředníka z ministerstva na práci. Ráno v pět by vlezl do mašiny, a až by večer vylezl, tak bych ho ještě poslal dělat čárky do deníku. Přitom Unie nic takového nezná.“ (TU3)

Hnojení

Ochrana přírody

Podle správ zemědělci příliš nehnojí kvůli nedostatku financí na pořizování hnojiv. Některé typy luk, např. výše položené louky svazu *Nardo-Agrostion* v KRNAP, by mírné přihnojení dokonce snesly (v.t. zmínka v kapitole o pastvinách). Maximální povolená dávka 40 kg N/ha je pro různé typy lokalit zřejmě jinak vhodná, CHKO BK proto navrhuje pružnější řešení v podobě intervalu, z něž by maximální dávka byla stanovena vždy pro každou lokalitu.

Správy jsou si vědomy, že zemědělci mohou aplikovat hnojiva velmi nerovnoměrně a přitom splní průměrné maximální zatížení na celou farmu. Aby nedocházelo k lokálnímu přehnojování, navrhuje CHKO BK specifikovat dávky hnojiv jak pro celou farmu, tak pro půdní bloky.

Zemědělci

Potřeba zemědělců hnojit travní porosty se různí. Někteří nikdy nehnojili a díky pastvě po většinu roku vůbec neprodukují hnůj (TU2,TU4,TU5,TU6). Nehnojení souvisí s využitím sena - většinou je sena dostatek nebo dokonce přebytek, není tedy třeba hnojit (TU8). Zemědělec TU2 dokonce uvádí, že díky nehnojení se změnila skladba rostlin, „více to kvete“ a sklídí se 2 horaly sena namísto jednoho v dřívějších letech.

Jiní zemědělci by potřebovali přihnojit alespoň některé plochy, např. chudší smilkové porosty, které krávy nežerou (TU1). Někteří zemědělci hnojí čistě proto, aby spotřebovali vyprodukovaný hnůj. Zejména mají-li pozemky v ZCHÚ (a nesmějí tedy hnojit vůbec), vyčlení některé půdní bloky z registru a na ně aplikují nadměrnou dávku hnojiva (PT2 - až 140 kg/ha, TU7). Subjekt PT5 hnojení velmi potřebuje, nehnojení považuje za devastaci pozemků a očekává zhoršení jejich kvality a úbytek humusu. „Kde se nepohnojí je mizerná první seč a druhá ani nenaroste. Nemůžeme pořád chodit do banky a jen brát peníze!“ (PT4,PT5)

Někteří zemědělci nehnojí každý rok, ale 1x za 2-3 roky. V takovém případě je pro ně maximální dávka 40 kg N/ha příliš nízká. Uvítali by 3-4 násobné zvýšení.

S hnojením úzce souvisí výskyt problematického šťovíku, který se roznáší s kejdou. Platí na něj přípravek Refine (PT5).

S přebytkem hnoje se nyní potýká většina zemědělců, kteří mají extenzivní pastviny. Jeden zemědělec se ho snaží kompostovat, aby jím mohl louky a pastviny po skončení pětiletého období přihnojit. Nesplní však parametry správného kompostu, takže by uvítal vytvoření nějaké mezikategorie, aby se ho nemusel zbavovat jako nebezpečného odpadu – např. stanovit, že musí jít o čtyři roky uleželý hnůj, min. dvakrát přehozený, aby mohl být použit na loukách.

Termín seče do 15.7.

Ochrana přírody

Povinnost pokosit všechny pozemky do 15.7. je pro správy nevyhovující - alespoň některé lokality potřebují pozdější seč. V CHKO BK je do 15.7. nutné pokosit problémová místa s pcháčem a třtinou, na mnoha ostatních lokalitách (zejm. v 1. zóně) je vhodná seč pozdější. Správy by uvítaly možnost stanovovat termín seče pružně dle lokality.

Zemědělci

Termín pokosení do 15.7. je obtížný až neúnosný zejména pro zemědělce hospodařící ve vyšších polohách (TU1-TU8,UH6,PT4,PT7). Uvádějí dva hlavní důvody, proč je tento termín příliš časný:

1. Tráva vůbec nemusí narůst.
2. Zejména v červenci bývá v horách deštivé počasí a seno nelze sušit.

Zemědělec TU2 na svých výše položených pozemcích sklízí (je-li příznivé počasí) kolem 12.-15.7., ovšem pouze lištovou sekačkou, neboť tráva je kolem 20 cm nízká a víc

Problematika jednotlivých titulů

nenaroste. Zemědělec TU7 termín 15.7. stíhá. Produkuje ovšem senáž, pro niž se louky sklízí o něco dříve než na seno. Z hlediska kvality sena masný dobytek nepotřebuje příliš mladé seno, ale naopak o něco starší (TU8). Podle TU1 bývá na některých místech koncem června ještě sníh, seno někdy nedosuší ani do konce července. TU8 si nechal udělat výpis srážek na nedalekém letišti: „V červenci tu byl jediný den, kdy nepršelo.“ Dle TU3 začínají louky 15.7. teprve kvést. TU8 oponuje, že „15.7. to musí být narostlé i na Sněžce“.

Zemědělci uvádějí příklady jiných zemědělských subjektů, které narychlo, kvůli termínu, pokosily louky, a „shrabali to do lesa“ (TU4) nebo „tam dosud nechali ležet balíky sena, tak k čemu to je“ (TU5).

Zemědělci z vyšších poloh vyjadřují silnou nespokojenost s tímto termínem a přáli by si při stanovování termínů seče zohlednit nadmořskou výšku a počasí. Jako konkrétní termín, kdy většinou lze v těchto polohách louky sklídit, zazněl konec července (PT4). „Ať žádný hospodář netvrdí, že v srpnu je nejlepší seno.“ (TU7)

Požadavky na časnější seč také zazněly. 15.7. je v seně již jen polovina živin a neroste. Řešením by bylo posunout termín seče na 1.7. (PT5,PT9)

Řešení navrhuje subjekt TU8: „Na horách nastupuje seč oproti kraji objektivně o 3 týdny později. V kraji se kosí koncem června, na horách koncem července. Hory - kategorie H - by se měly v podmínkách nějak zohlednit. Mohlo by se stanovit: při slunečném počasí pokosit do daného termínu, při deštivém výjimka cca 8-10 dní navíc. Letos jsme se ještě 12.7. ptali, zda se kosit musí. Dozvěděli jsme se, že ano. Takže jsme seno kosili a balili v dešti a teď je to všechno plesnivý.“

(pozn.: Náročnost hospodaření způsobená nutností stíhat termíny je zemědělci částečně komentována v kapitole Finance a náročnost hospodaření.)

Dvojitá sečení luk

Ochrana přírody

Dvojitá seč není podle správ CHKO BK, ČS a KRNP nutná a někde není ani vhodná. V souhlasu s tvrzením zemědělců většinou nevyroste pořádná otava a chudá horská půda se dvojitou sečí vyčerpává. CHKO BK navrhuje stanovit povinnost kosit minimálně 1x ročně, druhé kosení by bylo povinné pouze v odůvodněných a schválených případech. Schvalování 2. seče by rozhodně mělo probíhat v 1. zónách.

Zemědělci

Ve výše položených oblastech kosí většina zemědělců louky pouze jednou ročně. Otava vyroste velmi malá, je vhodná pouze k přepasení (TU1-TU8, viz diskuse v sekci Pastviny). Podobně jako v případě termínu seče 15.7. záleží na průběhu počasí, např. podaří-li se pokosit v první půli července, otava vyroste (TU5). Tráva také obrůstá rychleji po pokosení lištovou sekačkou, téměř o 3 týdny oproti rotační (TU2). Dvojitým sečením se zejména mělká půda na svazích ochuzuje (TU5). Pokud se 2. seč pomulčuje za sucha, působí ležící biomasa jako došková střecha a rychle z ní odtéká voda. Je zřejmě vhodné rozprostřít ji alespoň „paprskáčem“ (TU5).

Posun termínu seče po 15.7.

Ochrana přírody

Správy k tomuto titulu neměly žádné připomínky.

Zemědělci

Tohoto podtitulu využili zejména zemědělci ve vyšších polohách, kde se po 15.7. kosí běžně (TU1,TU3,TU7,PT3-5,PT8-10). Někteří by uvítali možnost posunu seče i mimo ZCHÚ, alespoň na určitém omezeném podílu pozemků. Dobře totiž vědí, kde je na pozemcích jaká zvěř, které by posun seče prospěl (PT4). Např. po 15.7. jsou srnčata již větší, před zemědělskou technikou utečou narozdíl od mladších mláďat, která se přikrčí se na místě.

Do podtitulu nemohou zemědělci přihlásit pozemky, na kterých roste třezalka. Ta totiž velmi dřevnatí a seno je pro krmení nepoužitelné (PT4). Někteří by potřebovali přihlásit i pozemky v ochranném pásmu přilehlé k ZCHÚ, ale podmínky AE to neumožňují (TU1,TU3,TU5,TU6).

Seč ve formě pásů

Ochrana přírody

Dle našich informací se zemědělci ve sledovaných územích do tohoto titulu nepřihlásili. Hospodaření je složité kvůli členitosti terénu apod., navíc podle zkušenosti CHKO BK z pilotních AE opatření v rámci programu SAPARD hrozí zaplevelení pozemků šťovíkem.

Zemědělci

Podtitul by pro ně byl složitější už proto, že by na lokalitu museli jet dvakrát v podstatě kvůli jedné seči (PT7). Výhodou pro pozemek může být rozšíření nových druhů bylin. Na pozemích však nesmí být šťovík, který by se rozšířil také (PT7). Subjekt PT3 považuje za účinnější vytváření stálých přírodních mezí.

Způsob seče

Podle přesvědčení správy CHKO ČS by kosení pozemku od středu ke krajům mělo být vyžadováno vždy, např. jako součást zásad správné zemědělské praxe. Ovšem ani tento postup není vždy účinný.

Návrh – Kosení šetrné ke zvěři

Podle zkušeností zemědělců na Vimpersku a na Klatovsku padne při kosení luk zbytečně mnoho zvěře za oběť sekačkám – bez ohledu na to, zda začínají kosit od středů nebo od okrajů. Ve spolupráci s myslivci proto odzkoušeli následující postup:

Louku obsekají po obvodu, poté ji myslivci ještě tentýž den obejdou, napíchají kolem strašáky (tyčky s plápolajícími novinami) a následující den ji sedlák doseče.

Umístění strašáků změní prostředí, zvěř se vyplaší a louku opustí. Je však nutné seč dokončit hned následující den, jinak si zvěř na strašáky zvykne a vrátí se zpět. „Když jsme

takto pokosili 80 ha, zranili jsme jen jedno srnče a jedno čerstvě narozené vynesli!“ Také myslivci byli nadšení, kolik srnek s mladými se potom na louky vrátilo.

Více informací může poskytnout pan Stanislav Zídek, Bořanovice 11, 385 01 Vimperk, tel. 602 324 916.

Využití biomasy

Povinnost kosit travní porosty minimálně dvakrát ročně a odklízet posečenou hmotu přináší problém využití vzniklé biomasy. CHKO Bílé Karpaty podotýká, že na nepřístupných místech často ani nelze biomasu sklídit a odvést. Podnik na spalování briketovaného sena brzy zkrachoval. Problém s odbytem mají hlavně větší zemědělské subjekty. V areálu subjektu UH1 nešlo přehlédnout velké hromady sena. Od plánovaného kompostování nakonec upustili. Kompost je totiž nově definován jako nebezpečná látka a „zaříditi povolení by obnášeno spoustu papírování a tahanic se zákonem.“ S tímto problémem se potýká většina dotázaných zemědělců (např. v okrese U. Hradiště čtyři ze šesti dotazovaných). Naopak jeden zemědělec hospodařící mimo CHKO Bílé Karpaty (UH2) řeší opačný problém s nedostatkem sena, které musí draze dokupovat.

Zemědělci řeší problematiku využití biomasy různě. „Někdo hází pokosenou biomasu přes plot k sousedovi, jiný ji odváží do lesa.“ (UH1). Někteří zemědělci navrhnou využít biomasu na výtopy (podobně jako funguje spalovna štěpků v Hostětíně, UH1 a UH4). Subjekt TU1 dodává, že kotelný jsou většinou moc velké, balík sena má jen 60 x 60 cm. Subjekt UH1 doporučuje způsob řešení, s kterým se setkali ve Švýcarsku. Za každou vesnicí je vyhloubená jáma, kam všichni zemědělci hází přebytečný hnůj i biomasu. Hmotu několikrát překopou a pak použijí jako biologické hnojivo. Bez složitého papírování a vyřizování po úřadech se tak elegantně řeší využití nadbytečného hnoje i biomasy současně (podobný návrh i PT5).

Biomasa by bylo možné v systému ekologického zemědělství využít např. jako komplexní hnojivo pro stromy v extenzivním sadě (UH3). Lze tak využít obě roční sklízňe, biomasa do jara uhnije a nehrozí nebezpečí přehnojení. Ochranaři tento způsob nejprve nechtěli povolit, ale sadař si ho prosadil a velmi se mu osvědčil. Někteří zemědělci (TU5) dávají seno myslivcům do krmelců (50-80 balíků). Seno z neobhospodařovaných luk, které se nedá skrmít (ostřice, smilka) využívají ke srovnání dolíků a výmolů na cestách, případně lze kompostovat s kalifornskými žížalami (TU1). Seno z pozdní seče nebo z lokalit chřástala se používá jako stelivo pro dobytek (TU7). Zemědělci v NPŠ říkají, že poslední seč je zbytečná. Tráva sotva přesáhne 15 cm a stejně se nedá sklídit. Lépe by podle nich bylo nechat nevzrostlý porost být nebo mírně přepást. Tráva by sloužila jako potrava pro zvěř i dobytek. Náhorní skot se pase i pod 10 cm sněhu (PT3, PT4). Kosení nedopasků je také často zbytečné, zvláště tam, kde nejsou plevele. „Stojí to čas, naftu, práci, trávy je málo a propadá stroji. Ruší se zvěř, posečou se koníci, žáby...“ (PT5 i jiní).

Nařízení vlády o provádění AE povoluje jako alternativu k poslední seči mulčování, pokud výška souvislého porostu není vyšší než 15 cm. Správa CHKO BK k tomu podotýká, že někdy zemědělci vstoupí do ošetřování luk, aby měli peníze, ale nemají dostatečné technické vybavení. Potom porost nekosí, ale zmulčují ho i vícekrát ze sebou. Z tohoto důvodu by mulčování rozhodně plošně nepovolili. Může se stát, že zemědělci například nedodrží

maximální výšku porostu 15 cm, zmulčují i metrový porost, „ale to už nikdo nepozná ani nedokáže.“ Navíc je zmulčovaný porost líhni parazitů (šedivka travní a slimák), kteří se mohou snadno přemnožit. „Měli jsme tu sežraných i 50 ha porostu.“

I samotní zemědělci (UH1, UH3) upozorňují, že mulčování nemusí být vždy vhodné. „Někdo pomulčuje pětkrát za sebou a pak už je to samý mech, pýr a šíří se tím škůdci.“

Zatravňování orné půdy

Ochrana přírody

Se zatravňováním měli zkušenosti pouze na správě v Bílých Karpatech, kde se již v dřívějších letech osvědčilo používání regionální směsi. Ostatní tři správy se k problematice zatravňování orné půdy nevyjadřovaly a z pohledu zemědělských agentur je nekonfliktní.

Zemědělci

Zemědělci v okrese Uherské Hradiště (např. UH5) za stávajících podmínek, kdy nelze zatravňovat do podsevu, se vstupem do tohoto titulu váhají. Podle nich je travní osivo velmi citlivé na vysušení a bez krycí plodiny roste pomaleji nebo vůbec nevzejde. Obávají se, že by v případě kontroly měli problémy dokázat, že plochu opravdu oseli (UH1,UH4,UH5). Podle ZA UH se letos zatravňování termínově nedalo zvládnout, přestože zájem byl. Někteří zemědělci v CHKO BK si možnost požádat o příspěvek na zatravňování zablokovali tím, že rozoranou půdou při registraci nahlásili jako TTP.

Zatravňování zemědělci využívají na pozemcích, kde se jim dlouhodobě nevyplácí hospodařit na orné půdě (PT6). Někteří by přivítali nabídku druhově bohatších směsí (obdobu regionální travní směsi v Bílých Karpatech) také v dalších oblastech ČR, případně nový titul podporující dosevy travinobylinných směsí do stávajících luk (PT6,PT7).

Tvorba travnatých pásů na svažitých půdách

Ochrana přírody

K titulu se stručně vyjádřila jen CHKO BK, titul není příliš rozšířen. Podle správy nemůže titul podle současného nastavení fungovat. Pásky by se musely zaměřit, aby byla známa jejich rozloha pro stanovení výše dotace. Není kdo by takovou práci dělal.

Pěstování meziplodin

Titul pěstování meziplodin podopatření péče o krajinu byl ze všech čtyř zadaných okresů zaznamenán pouze v okresech Louny a Prachatice. Největším zjištěným problémem je nadbytečný výsevek meziplodiny (20 kg), který zmiňují tři ze sedmi dotazovaných

Problematika jednotlivých titulů

zemědělských subjektů (LN2, LN6 a LN7). Všichni se nezávisle na sobě shodují, že stačí výsevka 10 - 15 kg.

Dalším problémem je nákup certifikovaného osiva. Zemědělský subjekt LN6 tvrdí: „Proč mám nakupovat certifikované osivo, které je velice drahé, když si ho sám mohu doma vyrobit levně? Pravděpodobně jde o semenářské lobby.“ Stejným způsobem se vyjadřuje i zemědělský subjekt LN7. Nákup drahého certifikovaného osiva a zákaz používání osiva domácí produkce proto může fungovat jako bariéra vstupu do titulu pěstování meziplodin. Zmíněné subjekty rovněž navrhnou snížení výsevku na polovinu. Subjekt LN2 uvádí: „Zapravení porostu v únoru je pozdě, stačilo by možná už v listopadu. Navíc v únoru může být led a poškodím si nářadí.“ Dále dodává, že ve vyhlášce č. 242 není definováno, jakým způsobem se má meziplodina zapravit (disky, jiné způsoby). Subjekt LN5 se obává, že v případě jarních mrazů nestihne jarní zaorání. Tři zemědělské subjekty (LN1, LN3, LN4) ze sedmi dotázaných nenarazili při dodržování podmínek hospodaření v titulu pěstování meziplodin na žádný problém a tvrdí, že všechny podmínky lze splnit.

Správa CHKO České středohoří se k titulu pěstování meziplodin nevyjadřovala, protože tento titul nepotvrzovala. Tvrdí však, že jeho přínos pro ekologii je zřejmý; především zvýšení potravní nabídky pro zvěř. Stejně tak NPŠ a KRNAP s k otázkou pěstování meziplodin nevyjadřovaly. ZA v Uherském Hradišti se nezávisle na výpovědích některých zemědělských subjektů v okrese Louny shoduje v názoru na výši výsevku meziplodiny a upozorňují, že stačí polovina daného výsevku, tj. 10 kg/ha. Zároveň tvrdí, že je zbytečné nakupovat drahé certifikované osivo, když řada zemědělců má své vlastní.

Zemědělci musí předem nahlásit strukturu meziplodin, ale může být problém sehnat v dostatečném množství osivo. Řešením by bylo nahlásit předem předpokládanou strukturu meziplodiny a dodatečně jen upřesnit, co skutečně vyselí. CHKO BK navrhuje ve výběru meziplodiny zařadit více bobovitých rostlin, aby se půda více obohatila dusíkem.

Trvale podmáčené a rašelinné louky

Ochrana přírody

Tento titul se setkal s mimořádně malým zájmem ze strany zemědělců. Pracovníci NPŠ jsou přesvědčeni, že spíše než pro zemědělce se tento titul hodí pro specializované firmy a nevládní organizace.

Ze správ zaznívaly četné připomínky k postupu při vymezení lokalit. Probíhalo narychlo a navíc v mimořádně suchém roce 2003. To bylo příčinou vyřazení řady navržených lokalit při revizích prováděných ústřední Správou chráněných krajinných oblastí ČR, přestože v jiných letech je pomocí běžné mechanizace není možné pokosit.

Také chyběly jednoznačné informace o tom, co vše lze považovat za lehkou mechanizaci a zda je možný souběh plateb HRDP+PPK a HRDP+SFŽP+SAPS.

Největší problém z pohledu ochrany přírody ale představuje neoperativní nastavení termínu seče, který je pro danou lokalitu neměnný po celých pět let. Na některých rašelinných loukách je každoroční kosení dokonce nežádoucí, stačilo by jen každý druhý nebo třetí rok.

Nikdo si také netroufne předvídat, jak se porost během pětiletého období bude vyvíjet a jaký by měl být optimální režim hospodaření. Pracovníci správ tedy jako alternativu doporučují příspěvky z Programu péče o krajinu, kde jsou smlouvy uzavírány pouze na jeden rok a lze tak požadavky lépe přizpůsobit konkrétní lokalitě a jejímu stavu. Řešením v rámci AE by bylo, kdyby orgány ochrany přírody mohly stanovovat termíny na každý rok zvlášť a nejlépe i s variantou nepravidelného kosení (např. ob rok a pak samozřejmě s příslušným snížením platby).

Diskutována byla rovněž otázka odklizení posečené biomasy. K nabízené možnosti spálení na místě se pracovníci správ stavěli striktně odmítavě (NPŠ) nebo by ho povolili jen mimo plochu mokřadu (CHKO ČS a BK). Podobně by zde také buď zcela vyloučili pastvu (CHKO ČS) nebo ji umožnili po předchozím souhlasu orgány ochrany přírody (NPŠ, CHKO BK). Názory na použití těžší mechanizace se různí. Podle NPŠ by zemědělec měl z principu kosit ručně, protože je tak i nastavena platba. Jinde by použití těžší techniky umožnili v období sucha (KRNAP) nebo po předchozím souhlasu správy CHKO (BK).

(pozn.: O využití biomasy pojednává sekce Využití biomasy na str. 34.)

Zemědělci

O tento titul nepožádal žádný z dotazovaných zemědělců. Dozvěděli jsme se pouze o jediném člověku, který takto kosí 2 ha v NP Šumava a někteří drobní zemědělci v Krkonoších udržují mokřadní lokality (převážně pastvou) z vlastní iniciativy (TU3, 4, 6).

Především krkonošští zemědělci si stěžovali, že na jejich pozemcích nebyly Trvale podmáčené a rašelinné louky vůbec vymezeny (TU1-TU8, PT7). Tři z nich měli o tento titul vážný zájem (TU2,7, PT7), jiné však odrazuje složitá administrativa a hrozba případných sankcí (TU3, 4).

Někteří ze zemědělců by o vstupu do tohoto titulu byli ochotni uvažovat například v zájmu udržování dobrých vztahů se správou Národního parku (PT10: „kdyby nebylo zbytí“), pro prestiž vlastní farmy spojené s penzionem (jeden zemědělec se o titul zajímal na správě NPŠ, ale neměl na to vhodný pozemek), nebo pokud by se sazba zvýšila minimálně na 20–25 000 Kč (PT8). Jeden z drobnějších zemědělců by o vstupu přemýšlel i za současných podmínek, pokud by měl k dispozici více informací o existenci tohoto opatření a o vhodnosti jeho pozemků (PT7).

Hlavní překážkou je zde velký podíl ruční práce, který není dostatečně oceněn vyšší platby. Současná kompenzace stěží pokrývá náklady na mzdy a naftu a navíc není jasné, jak a zda se bude během pětiletého období navyšovat (např. dle míry inflace). Zemědělci často ani nemají potřebné kapacity a vybavení, anebo nevědí o nikom, koho by na tyto práce mohli najmout (PT2–5, PT8). Také je odrazuje současný stav některých lokalit, které jsou zarostlé a dlouhodobě neobhospodařované, takže by bylo o to pracnější je nyní začít kosit.

Schůdné by však bylo takové plochy extenzivně přepásat např. ovci (PT3) nebo skotem (TU4, 6). Někdy jsou tyto pozemky podmáčené právě proto, že nebyly udržovány povrchové odvodňovací stružky, jejich obnova ovšem zase naráží na zájmy ochrany přírody (PT3).

Problematika jednotlivých titulů

Problematické je také odvezení, resp. vnošení posečené hmoty a její využití – většinou se nehodí ke krmení a často se jedná o odlehlé lokality, odkud je náročná doprava na farmu (PT8, TU2, 7). „Nepřihlásil bych se: nechám to radši zarůst, ať tam hnízdí ptáci“ (TU8).

Ptačí lokality na travních porostech vymezené jako lokalita chřástala polního

Ochrana přírody

Správám termín kosení pro lokality chřástala vesměs vyhovuje. Vědí ale, že zemědělci v tomto pozdním období již seno využijí jen omezeně – jako stelivo, protože je příliš staré a nekvalitní. Hospodaření v tomto titulu tedy představuje větší ztrátu než např. na pastvinách, a přitom je platba téměř stejná. Správy shodně navrhují platbu zvýšit a tím zemědělce motivovat ke vstupu do tohoto titulu.

Jsou známy případy zemědělců, kteří nevstoupili do titulu právě proto, že nechtěli nechat seno stát a finančně se jim to nevyplatilo, případně si „stojící seno“ nepřáli restituenti, od nichž má zemědělský subjekt pozemky pronajaté. Správa dále KRNAP podotýká, že chřástali se pohybují a není jisté, zda na dané lokalitě budou setrvávat po celých 5 let.

Zemědělci

Zemědělci většinou uvádějí, že chřástala na pozemcích mají, ale na daném místě není vymezená lokalita (PT5,PT8,TU1,TU3,TU5-6), nebo je naopak vymezen na místech, kde ho nikdy neslyšeli (PT4,PT5). Někteří jeví zájem přihlásit se, aby pomohli chřástala chránit: „Viděl jsem ho, mám zvířata rád.“ (TU5), „Lepší je, ať to zvíře žije, když tam je.“ (TU6). Jiní konstatují, že by jim hospodaření v tomto titulu nedělalo potíže: „Chřástal většinou hnízdí na sušších pozemcích, tam klidně se sečí počkám.“ (PT4), „To nevádí, klidně budu stlát místo slámy senem sklizeným po 15. srpnu.“ (TU7).

Od vstupu do titulu odradila některé zemědělce administrativa a „další zbytečné papírování“ (TU3). Subjekt PT9 tvrdí, že chřástal na vymezené lokalitě byl a bude, zejména když je poblíž rezervace, nemá tudíž smysl do opatření vstupovat.

Možné důvody pro vstup či nevstup do tohoto opatření dobře shrnul zemědělec TU8, který se do titulu přihlásil: „Kdybych neměl dostatek krmení, nemohu se přihlásit. Takhle je to pro mne výhodné: je to jednosečná louka, mám tedy nižší náklady a o něco vyšší platbu. Takže si to může dovolit ten, kdo má dostatek krmiva.“

Ptačí lokality na travních porostech vymezené jako lokalita bahňáků

Titul nebyl v rámci studie zaznamenán.

Biopásy

Podle CHKO ČS je lépe hledat výhodnější polohu pásu než uprostřed pole a u lesa. CHKO BK pás uprostřed pole nevadí, ale neměl by být osamocený, aby zároveň mohl plnit funkci biokoridoru. Biopás je vhodné osít směsí alespoň 3 druhů rostlin. Zemědělec UH5 tvrdí: „Jak se pás na zimu neposeče, je to plevelovina.“

Shrnutí a doporučení

Tato kapitola poskytuje souhrn problematiky komentované v předchozích kapitolách. Snaží se identifikovat kritické momenty, které rozhodují o přistoupení či nepřistoupení na podmínky jednotlivých titulů (bariéry vstupu) a návrhy změn.

Bariéry vstupu

Bariérami pro vstup rozumíme takové případy, kdy zemědělec nevstoupil do AE nebo nepřihlásil některé pozemky. Následující seznam je výtahem případů většinou již zmíněných v předchozích kapitolách.

- **Nedostatek informací** (PT7), nebo úplná nevědomost o AE dotacích (CHKO BK) – velmi záleží na aktivitě regionálních organizací, orgánů ochrany přírody, zemědělských agentur apod.
- **Složitě** vyplňování žádostí, vedení evidence apod. (CHKO BK, TU3).
- Nejistota co vše bude vyžadovat **kontrola** spolu s hrozbou případných sankcí a vrácení peněz (PT1-3,5).
- **Dlouhodobost** závazku (LN, TU4).
- Zemědělci se zdráhali přihlásit pronajaté pozemky, na které od soukromníků nebo Pozemkového fondu nezískali **dlouhodobé nájmy**, znamenalo by to příliš velké riziko vrácení plateb v průběhu pětiletého období (PT3,7).
- Nebylo možné zahrnout pozemky, které nebylo podle čeho **zakreslit** do leteckých snímků (úzké pruhy travních porostů užívané různými subjekty) (PT3).
- Velká družstva s intenzivní produkcí (vysoké stavy dobytka a produkce hnoje) nesplňují podmínky celofaremních opatření a **nemohou přihlásit jen část farmy**.
- **Nelze přihnojovat** extenzivní louky a extenzivní pastviny, takže se některé pozemky vyjmou z registru půdy (a tím i z celofaremnosti) a pak se přehnojují (např. PT3, TU7).
- Příliš **nízká maximální intenzita** zatížení pastvin (1,0, resp. 0,8 VDJ/ha) společně se zvýšením přepočítávacího koeficientu narozeného telete na 0,6 VDJ (NPŠ, PT2).
- Obavy ze **znehodnocení pozemků**: rozšíření šřovíku v případě ponechání neposečených pásů na loukách (PT7; CHKO BK – zkušenosti z pilotních AE opatření v rámci programu SAPARD)
- Zemědělci nemohli žádat o tituly, k jejichž provádění nezískali **souhlas vlastníka** pozemku – zatravňování orné půdy, travnaté pásy na svažitých půdách (PT6), ptačí lokality na travních porostech – majitelé si nepřáli nechat seno ještě v srpnu stát (KRNAP).
- **Nemožnost zatravňovat do podsevu**, který by travní osivo chránil před vysušením (UH1,4,5).

- **Nebyly vymezeny** lokality podmáčených luk a ptačí lokality tam, kde o ně zemědělci projeví zájem (TU2,7, PT7).
- Nadměrná **administrativa** spojená s údržbou lokalit podmáčených luk a chřástala v systému AE opatření (TU3).
- Za současného nastavení plateb si zemědělec nemůže dovolit speciální tituly, které vyžadují větší podíl ruční práce a nepřináší užitek v podobě pastvy nebo sena: **neuživl by se**, kdyby se staral o podmáčené louky, nesečené pásy, lokality chřástala apod. (PT5, PT8).

Návrhy změn

Výsledky studie odhalily problematická místa v podmínkách AE titulů, někde zazněly i konkrétní návrhy. Tato podkapitola shrnuje nejdůležitější z nich a snaží se navrhnout řešení na různých úrovních. Komentáře k problémům a jejich příčiny je třeba hledat v odkazovaných sekcích.

Úprava současných podmínek

Tato sekce shrnuje zřetelné a snadno popsatelné změny. Návrhy řešení zazněly často přímo od oslovených zemědělců nebo pracovníků správ.

- Termín kosení ptačích lokalit stanovit časnější než 15.8. Zemědělce odrazuje nevyužitelné seno (Ptačí lokality na travních porostech vymezené jako lokalita chřástala polního, str. 38).
- Povolit přepasení ptačích lokalit jako alternativu k jejich pokosení po 15.8. (Ptačí lokality na travních porostech vymezené jako lokalita chřástala polního, str. 38).
- Zatravňovat do podsevu. Tráva se lépe uchytí a nevyschne (Zatravňování orné půdy, str.35).
- Umožnit zatravňovat za použití necertifikovaného osiva (Zatravňování orné půdy, str.35).
- Snížit výsevek meziplodiny z 20 kg na 10 kg (Pěstování meziplodin, str.35)
- Kosení od středu k okrajům vyžadovat vždy alespoň ve zvláště chráněných územích. Požadavek zahrnout například do Zásad správné zemědělské praxe (Způsob seče, str. 33).

Pružnost a přizpůsobivost systému

Současný systém podmínek AE se ukázal málo flexibilním. Neumožňuje zohlednit místní podmínky a stává se tak pro ochranu přírody i pro zemědělce málo účinným (komentáře v kapitole Celkové nastavení systému AE a u jednotlivých titulů). Navrhujeme proto zvýšit přizpůsobivost systému v následujících bodech:

Shrnutí a doporučení

- Termín seče přizpůsobit nadmořské výšce, příp. specifikům lokality. Například namísto jednoho termínu vymezit rozmezí, z něž příslušný orgán ochrany přírody stanoví konkrétní datum. Jednodušší variantou je stanovit jedno pozdější datum pro pozemky nad vymezenou nadmořskou výškou (Podrobněji viz sekce Termín seče do 15.7., str.31).
- Dvojí seč luk ve vyšších polohách vyžadovat jen v odůvodněných případech. Podobně jako u předchozího případu je zde nejčastějším kritériem nadmořská výška a úživnost daného pozemku (Dvojí sečení luk, str. 32)
- Umožnit větší variabilitu v péči o podmáčené a rašelinné louky. Všechny mokré louky není vhodné kosit v jednom termínu po celých 5 let. V některých letech lze seč vynechat (Trvale podmáčené a rašelinné louky, str. 36).
- Změnit nastavení intenzity pastvy. Pro některé lokality je stanovená maximální intenzita stále příliš nízká. Nabízí se opět možnost vybírat pro daná území intenzitu ze základního širšího intervalu. Diskutován koeficient přepočtu telat na VDJ a varianta telata do půl roku vůbec nezapočítávat (Intenzita chovu pasených zvířat (VDJ), str. 28).
- Umožnit přihnojování i na některých extenzivních loukách a pastvinách, např. v intervalu 3–4 roky (Hnojení, str. 30).

Nové prvky a nové principy

- Sloučit louky a pastviny do jedné kategorie. Podle správ i zemědělců je rozdělení na louky a pastviny umělé, louky se běžně přepásají (Rozdělení na louky a pastviny, str. 28).
- Na vybraných lokalitách umožnit pastvu bez následného kosení nedopasků, pokud nedopasky netvoří obtížné pastevní plevele. Návrh se týká především balvanitých pastvin Šumavy, na něž není možný vjezd zemědělskou technikou (Kosení nedopasků, str. 29).
- Zohlednit náročnost hospodaření danou členitostí terénu, svažítostí a rozdrobením pozemků (výpovědi zemědělců okr. Trutnov v kapitole Finance a náročnost hospodaření, str. 23, zmínka KRNAP na str. 10).
- Rozšířit nabídku extenzivních titulů (louky a pastviny bez aplikace hnojiv a posun seče) i na území ochranného pásma ZCHÚ. Minimální variantou může být umožnit je alespoň tomu zemědělci, jehož pozemky prochází hranice (výpovědi zemědělců a správy KRNAP na str. 10).
- Podporovat vytváření biokoridorů a stálých mezí. Zemědělec dnes není motivován udržovat prvky rozptýlené zeleně v krajině. Opatření by mělo být kombinovatelné s dalšími AE tituly (návrh CHKO BK na str.27).
- Zavést alternativní titul kosení šetrného ke zvěři (Způsob seče na str. 33).
- Umožnit zatravňování regionálními směsmi i mimo oblast Bílých Karpat (Zatravňování orné půdy, str.35).
- Rozšířit nabídku titulů o dosevy druhově bohatších směsí do již existujících travních porostů (Zatravňování orné půdy, str.35).

Pravomoce orgánů ochrany přírody

Ačkoli AE opatření mají být ochraně přírody prospěšná, studie ukazuje, že tomu tak vždy není. Orgány ochrany přírody, znalé místních podmínek, však nemají dostatečnou pravomoc uplatňovat potřeby ochrany přírody.

- Zprostředkovat přístup do registru půdních bloků LPIS. Bez přístupu k údajům z databáze nejsou správy schopny rozhodovat o pozemcích, na nichž schvalují zemědělci hospodaření. Požadavek zazněl velmi důrazně od všech správ (str. 9, 13, 25)
- Správy by měly mít možnost vyjadřovat se ke všem titulům na území ZCHÚ. Dosud správy nemohou věcně rozhodovat o tom, co je pro kterou lokalitu v ZCHÚ vhodné (str. 12).
- Umožnit na daném pozemku vyloučení titulu ve prospěch jiného (str. 12).
- Umožnit dodatečné vymezení lokalit. Zemědělci mohou mít zájem o trvale podmáčené louky či ptačí lokality. Nemají je však na pozemku vymezeny, správa jim nemůže vyhovět a přichází o možnost udržovat cennou lokalitu (vyjádření správ a zemědělců na str. 20).

Postup příprav a informovanost

- Provést opakované terénní šetření v r. 2005, kdy se projeví další souvislosti a nedostatky současného nastavení systému, včetně finančních aspektů. Připojujeme se k návrhu KRNP (str. 11) provést v roce 2005 důkladný průzkum mezi zemědělci a orgány ochrany přírody a na základě něj vypracovat podklady a podmínky pro další období.
- Vytvořit prostor pro systematickou výměnu názorů a zkušeností. DAPHNE ČR vyzývá ke shromáždění dalších již známých problémů a názorů na AE a k vzájemné diskusi a výměně zkušeností mezi zástupci MŽP, MZe, SOP, správ CHKO a NP, zemědělců a nevládních organizací. Řada problémů již je známa a byla individuálně řešena, chybí však zprostředkovávání těchto zkušeností institucím a zemědělcům v ostatních regionech.
- Rozesílat aktuality z oblasti AE včetně odkazů na další zdroje informací pracovníkům správ CHKO a NP.
- Vyjasnit pozici resortů MŽP a MZe. Pro úspěšné provádění studií mezi zemědělci, efektivní činnost správ a navrhování změn je třeba mít přístup k informacím z resortu MZe.

Poděkování

Následujícím lidem bychom velmi rádi poděkovali za pomoc, kterou nám v souvislosti při přípravě a realizaci této studie.

Mgr. Bohumil Fišer (SOP)
Ing. Mgr. Eva Havlínová (MŽP)
Ing. Jaroslav Pražan (VÚZE)
Ing. Jan Procházka (AOPK ČR)
... za informace o problémových bodech AE titulů

PhDr. Miloslav Lapka (Ústav ekologie krajiny AV ČR)
Mgr. Josef Maxa (Ústav ekologie krajiny AV ČR)
... za konzultace k metodice dotazování

Ing. Alena Škorníčková (Český statistický úřad, Ústí nad Labem)
... za asistenci při poskytování dat

Mgr. Jana Zikmundová (CHKO České Středohoří)
Ing. Daniela Šraitová (CHKO a NP Šumava)
Ing. Zdeněk Smejkal (CHKO a NP Šumava)
Ing. Vladimír Krtouš (CHKO a NP Šumava a RC PRO-BIO Šumava)
Ing. Milan Skolek (CHKO a NP Šumava)
Mgr. Andrea Moravcová (KRNAP)
Ing. Alena Mládková (KRNAP)
Ing. Šárka Kozubíková (CHKO Bílé Karpaty)
Ing. Šárka Slováková (CHKO Bílé Karpaty)
... za zprostředkování zkušeností z pohledu ochrany přírody

Mgr. Kateřina Dvořáková (CHKO Blanský les)
Ing. Vladislav Kopecký (CHKO Labské pískovce)
Ing. Petr Bauer (CHKO Labské pískovce)
Mgr. Milan Daňourek (Sdružení Krajina)
... za další postřehy z ochrannářské praxe

Ing. Dagmar Gracová (ZA Uherské Hradiště)
Ing. Jíří Runza (ZA Louny)
JUDr. Ludmila Kuncová (ZA Uherské Hradiště)
Ing. Miloslav Hucek (ZA Prachatice)
... za doplnění souvislostí zemědělského hospodaření

Naše velké poděkování patří také všem navštíveným zemědělcům za ochotu věnovat nám svůj čas a podělit se o zkušenosti s dodržováním podmínek agro-envi titulů. Děkujeme.

Rejstřík klíčových pojmů

celofaremnost	16, 25, 26, 40
chřástal (polní)	13, 20, 21, 26, 34, 38, 41
extenzivní tituly	11-13, 22, 25-28, 30, 31, 37, 40, 42
hnojení	25-31, 34, 40, 42
kontroly	7, 13, 14, 16, 17, 30, 35, 40
LPIS	7, 9, 12, 13, 25, 43
meziplodiny	22, 24, 35, 36, 41
mulčování	23, 32, 34, 35
MZe	7, 16, 17, 30, 43
MŽP	7, 11, 16, 18, 27, 30, 43
nedopasky	13, 15, 27-30, 34, 42
ochranné pásmo	10, 33, 42
orná půda	35, 40
plevely	
šřovík	30, 31, 33, 40
bodlák, pcháč	12, 13, 30, 31
mech	35-37
pýr	35
podmáčené louky	12, 13, 15, 20, 26, 36, 37, 41-43
Pozemkový fond	7, 12, 14, 40
PPK	14-16, 25-27, 36
půdní blok	9, 12, 13, 15, 17, 18, 26-31, 43
restituenti	14, 38
VDJ	10, 11, 13, 28-30, 40, 42
VDJ/ha	27
zálohy	23
zóny	12, 14, 15, 20, 23, 27, 31, 32

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Přehled agroenvironmentálních opatření pro období 2004–2006

Příloha č. 2 – Charakteristiky navštívených zemědělských subjektů

Příloha č. 3 – Dotazník pro pracovníky správ CHKO a NP

Příloha č. 4 – Dotazník pro vstoupivší zemědělce

Příloha č. 5 – Dotazník pro nevstoupivší zemědělce

Příloha č. 6 – Tabulky hodnocení problémů z pohledu ochrany přírody